

KAFKASYA

(DER KAUKASUS)

Millî İstiklâl Mefkûresini Yayar Aylık Mecmua

Mes'ul Müdür: A. KANTEMİR

No. 8

Mart 1952

Fiatı : DM 1.—

İçindekiler:

	S.
İki blok arasında	1
Kafkasya meselesi M. E. Resulzade .	4
Kremlin diktatörleri G. Tokayev .	7
Dede Korkut Mirza Bala .	10
"Birimiz hepimiz ve hepimiz birimiz için" Data Vaçnadze .	13
Sovyetler Birliğinde neler oluyor? H. Abaza .	15
Azerbaycan şairi Elmas Yıldırım M. Y. .	17
Kafkasyadaki katliâmın 8 nci yıldönümü R. Traho .	19
Azerî gönüllülerinin mektubu	25
Mecburî bir izah ... daha F. Daryal .	26

MÜNCHEN

Kafkasya

(Der Kaukasus)

Milli İstiklâl Mefkûresini Yayar
Aylık Mecmua

Her ay üç dilde çıkar:
Türkçe, İngilizce ve Rusça

Mes'ul Müdür: A. K A N T E M İ R
İdarehane adresi: München 8, Steinstr. 40

2 nci yıl

Mart 1952

No. 8

İki blok arasında

Uzun ve acı tecrübelerden sonra, demokrat dünyası nihayet şu neticeye geldi ki, yekdiğerine tamamiyle zıd iki rejimin yan yana yaşaması imkânsızdır.

Sovyetler Birliğiyle her hangi bir anlaşma beklemek üzere, tam üç sene müddetle kâğıt üzerinde yaşayan Şimalî Atlantik Paktı, ancak bir müddet evvel, Alman başbakanı Dr. Adenauer'ın da iştirakiyle Londrada vukubulan dışişleri bakanları toplantısından ve Lizbonda yapılan Atlantik konferansından sonra, daha realist bir yola girdi.

Amerika dışişleri bakanı Mr. Acheson'ın beyanatından anlaşıldığına göre, bu toplantılarda, Almanyanın, Türkiyenin ve Yunanistanın müsavi haklar ve müsavi mes'uliyet esasları dahilinde Avrupa ailesi içerisine idhalleri, 1952 yılı zarfında general Eisenhower'ın emrine verilecek askerî kuvvetlerin miktarı ve Yakın Şark kumandanlığının teşkilâtı gibi diğer meseleler hususunda anlaşmalara varılmıştır.

Bu andan itibaren artık bir şüphe kalmamıştır ki, dünya kat'i bir surette iki muhasım cepheye ayrılmıştır: Bir tarafta Sovyetler Birliğiyle peykleri, diğer tarafta ise Batı demokrasileri ve Tanrıya inanan bütün hür dünya.

Bu vaziyet ve şerait içerisinde, Türkiye hariç olmak üzere, diğer Müslüman memleketlerinin takındıkları tavır acayip ve endişe verici bir manzara arz etmektedir. Bu vaziyet aynı zamanda tehlikelidir de, zira bu memleketler, Atlantik Birliğini teşkil eden devletlerin aleyhine yapılan kanlı sokak nümayişlerine, isyanlara ve müsellâh çarpışmalara sahne olmaktadır.

Şarkta ki hazin hâdiselerin en sathî tahlilinde bile derhal iki esas unsurun mevcudiyeti görülebilir: biri, milli-tarihi mahiyette olan dahili unsur, diğeri ise harici unsur.

En kadim kültürlerden birinin beşiği olan İranla, ondan sonra dünya çapında parlak medeniyet yaratan Araplar, son asır zarfında o kadar gerilemişlerdir ki, bugün beynemilel aile içerisinde çok mütevazî bir yer işgal etmektedirler.

Birinci ve ikinci dünya savaşlarının top gürültüleri, Teyrat ve İncil devirlerinden kalma deve kervanlarını istihlâf etmeğe başlayan otomobil gürültüleri, Avrupa ilmi ve tekniği ile aşinalık Yakın ve Orta Şarkla, Asya ve Afrika halklarını asırlık uykularından uyandırdı. Görülmemiş vüs'atta millî-kurtuluş müca-

delesi başladı. Birinci dünya savaşından sonra Osmanlı imparatorluğundan ayrılan Mısır, Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün ikinci dünya savaşından sonra sömürgeci devletlerin vesayetinden de kurtuldular ve, diğer müstakil devletlerle bir arada, Birleşmiş Milletler Kurulunda yer aldılar.

Bu neticelere müvazi olarak, bu memleketlerin her birisinin dahilinde, eski yarı feodal nizamı karşı ademî memnuniyet ve yeni iktisadî ve iclimalî islahat temayülleri baş göstermeğe başladı. Bu sahada en büyük muvaffakiyeti, dâhî islahatçı Atatürkün önderliği altında, cumhuriyetçi ve demokrat bir rejim kurmuş olan Türk milleti gösterdi.

Her ne olursa olsun, geri kalmış memleketlerin iktisadî ve teknik inkişafının ağır temposu, bu memleketlerin dahillî işleridir ve hiç bir büyük devletin müdahalesine vesile teşkil edemez.

Maatteessüf, devletlerarası münasebatının bu aksyomu, kendisini mağdur milletlerin hâmisî olarak ilân eden ve şefine "halkların atası" unvanını veren Sovyet hükûmeti tarafından en bariz ve küstahça bir surette ihlâl edilmektedir. Sovyet diplomatlarıyla propagandacıları İranın, Mısırın, Pakistanın ve diğer memleketlerin en mürteci unsurlarıyla temasa gelerek, bunların yardımıyla, Avrupalı "mütearrızlara ve yamyamlara" karşı emperyalist aleyhdarı, Ksenofob (ecnebi düşmanı) nümayişler tertip ediyorlar. Halbuki İngiliz-Iran ve İngiliz-Mısır ihtilâflarında mevzubahs olan yegâne nokta eski anlaşmaları gözden geçirmekten ibarettir; birinci ihtilâfta petrol anlaşması, ikincisinde ise İngilizlerin Süveyş kanalından çekilmeleri bahis konusu olmaktadır, ki bu neticeler diplomatik yollarla pekâlâ istihsal olunabilir.

Sovyetler Birliğinin İran ve Mısırda (bu memleketlerdeki kanlı hâdiseler ari-fesinde) imzaladığı ticaret anlaşmalarında, buğday yerine kardeş katliâmı için silâh vermesi, onun "sulhperverane niyetleri" hakkında mükemmel bir fikir vermektedir. Bu münasebetle, Kahirede çıkan "El-Ehram" gazetesinin (24. 1. 52 sayısında), sabık Mısır dışişleri bakanı Selâhaddin Paşanın, Vıjinskiy vasıtasıyla Sovyet hükûmetinden, pamuğa mükabil silâh ve bu meyanda tank istediğine dair olan haberi şayanı dikkattir.

Şarkta cereyan eden hâdiselerin manasını, Sovyet hükûmetinin -Atlantik devletleriyle Yakın ve Orta Şark devletlerine verdiği notalardan da anlaşılağı veçhile - her ne pahasına olursa olsun Akdeniz blokunun kurulmasına mani olma teşebbüslerinde aramak lâzımdır.

Şunu da hatırlatmak lâzımdır ki, Sovyet hükûmeti, 23 Kasım 1951 de Mısır, Suriye, Lübnan, İran, Irak, Suudi Arabistan, Yemen, Ürdün ve İsrail hükûmetlerine verdiği notalarda, "Şark milletlerinin millî temayüllerine ve onların istiklâl ve hükümranlık namına yaptıkları mücadeleye" sempatisini izhar ettikten sonra, şuna da işaret etmiştir ki, "Atlantik blokunun gayesi emniyet meselesiyle asla ilgili değildir" ve Yakın Şark memleketlerinin "Orta Şark kumandanlığına iştirakleri SSCB ile bu memleketler arasında mevcut münasebatı ve Yakın ve Orta Şark mintakasındaki emniyeti ve sulhu ihlâl edebilir".

Sovyet hükûmeti bu suretle yaptığı tazyikle, yukarıda adı geçen şarkmemleketlerini kendi tarafına çekmek ve kendileriyle ittifak aktetmek gayesini istihdaf etmektedir.

Yine bu tazyik neticesindedir ki, hemen aynı günlerde, yani 1951 yılının Kasım ayında, Mısır ve İran başbakanları Nahas Paşa ile Dr. Musaddak, Kahirede müşterek bir beyanname neşrederek, ezcümle, Orta ve Yakın Şarktaki Arap devletlerinin iştirakıyla daha geniş ve daha çok taraflı anlaşmalar imzalamak arzusunu izhar etmişlerdir.

Bu yılın 23 Ocak tarihinde, SSCB dışişleri bakan muavini Gromiko vasıtasıyla Amerika, İngiltere, Fransa ve Türkiye hükûmetlerine verilen Sovyet notalarında, ezcümle şu nokta kaydedilmiştir ki, "Orta Şark kumandanlığının ihdası plânları Mısır, Suriye, Lübnan, Irak, Suudi Arabistan, Yemen, İzrail ve Ürdün'ün mütearrız Atlantik blok gayesini gütmektedir". Aynı nota, Yakın Şark memleketlerini "hiç kimsenin tehdit etmediğini" ileri sürmekte ve "üçüncü dünya savaşı" için yapılan hazırlıkların mes'uliyetini Atlantik bloku devletlerin üzerine atmaktadır.

Mevzubahs dört devlet de bu Sovyet iddiasına verdikleri cevapla "Orta Şark müdafiasının Birleşmiş Milletler Kurulu anayasasına uygun olduğunu ve SSCB tarafından yaratılan gerginliğin buna lüzum gösterdiğini" hildirmişlerdir.

Diplomatlık kaçırları arasındaki bu kâğıt duellosundan da anlaşılacağı veçhile, Sovyet hükûmeti petrole bol, stratejik ehemmiyeti ise büyük olan Yakın ve Orta Şark memleketlerini kendi kontrolü altına almağa çalışmaktadır.

Sovyet hükûmeti bu bölgelerde ademi muvafakiyete uğradıkça şantaj, tehdide ve Arap memleketlerinde müsellah mücadele teşebbüslerine baş vurmaktadır.

Diğer taraftan Sovyetler Birliğinde ve peyk memleketlerde, son zamanlarda şiddet kesbeden Yahudi aleyhdarlığı da şunu gösteriyor ki, İzrail hükûmeti de Moskovanın teklifine yanaşmamıştır.

Yakın ve Orta Şarktaki mücadele devam ediyor. Sovyet kozunu oynayan Nâhas Paşanın iş başından uzaklaştırılması, ordu tarafından desteklenen kral Faruğun cesareti sayesinde, Kore faciasının Mısırda tekerrürünü önlemiştir. Fakat Stalinin deposunda, Mısırın, İranın ve diğer memleketlerin Atlantik blokuna idballerine mümanaat edebilecek başka bir çok sıfâhlar daha var.

Stalin, Kore tecrübesini kullanarak, buralarda da kuvvetini denemek için harp ateşi yakabilir.

Bugün, Batı Almanyanın da dahil bulunduğu Avrupaya cepheden taarruz etmeğe ihtiyaç yoktur. Leninin eski tavsiyelerine uygun olarak, taarruzun daha ziyade Şarkta vukuu beklenebilir. Bilhassa, ki burada, Avrupanın muhtaç olduğu bir çok stratejik iptidai madde ve bir çok nevrallik nokta var.

Müslüman şark memleketleri tehlikeli bir vaziyette bulunuyorlar. Bu memleketlerin üst kademelerinde bulunan iktidar makamları ayrı mülahazalarla, fena maddî şartlar içerisinde yaşayan geniş halk kitleleri ise yine başka mülahazalarla kızıl ibilsin oyunlarına ve telkinlerine kapılıyorlar.

Şayanı hayrettir ki, Kafkasyanın komşuluğunda bulunan bu Müslüman memleketlerinin idarecileri, Birleşmiş Milletler Kurulunda ekseriya Sovyet temsilcileriyle mütesaniden hareket ederek onlarla birlikte rey veriyorlar ve Kafkasya'da, Kırım'da ve Türkistanda Sovyet istibdadı altında inleyen Müslüman kardeşlerinin imhasına tamamilen bigâne kalıyorlar.

Şark diplomatları ateşle oynuyorlar.

Fakat ümit edelim ki, Mart ayı sonunda Kahirede toplanacak olan Arap Birliği Konseyi, Arap siyasetine daha makul ve sihhathli bir istikamet verecek ve bu suretle bütün Yakın ve Orta Şark memleketlerinde emniyet ve sulhu temin edecektir.

Kafkasya meselesi

Yazan: M. E. Resulzade

II

Dört Cumhuriyetin vasıfları (devam) *)

3. Gürcüstan Cumhuriyeti

Kuzeyden Şimali Kafkasya, güneyden Ermenistan ve Türkiye Cumhuriyetleri, doğudan Azerbaycan cumhuriyeti ve batıdan Karadenizle çevrilmektedir. Yüzölçümü 70.094 Km. m. dir. Nüfusu 3.500.000 dir. Başkendi yarım milyon nüfusu bulunan Tiflis (Tibilisi) dir.

Kafkasya dağlarının böğrüne bir pas halinde sıkışan Gürcüstan ekseriyetle dağlık bir memleketdir. Yapraklı ve kılçıklı ağaçlardan ibaret ormanlarla kapalı dağlarıyla memleket özel bir güzelliğe maliktir. Kür nehri (yukarı kısmı) ile Rion nehri havzalarını teşkil eden ovalar ekin tarlaları, bağlar ve bostanlarla örtülüdür.

Karadeniz kıyısında yüksek dağlar vasıtasıyla kuzeyden saklanan ovalıklarda sıcak memleketlere hâs bir iklim vardır.

Gürcüstan'ın en fazla yetiştirdiği hububat mısırdır. Meyve ağaçları da boldur. Üzüm bağlarıyla şarapçılık memleketin en maruf bir özelliğidir. Kahet şarapı Sovyetler çapında meşhurdur. Yalnız Kutais fabrikalarında yılda 24.000.000 kutudan fazla konserve hazırlanıyor. Dağlık bölgelerde hayvan besleme işi epeyi gelişmiştir.

Ekincilik ve bağçivanlıkla meşgul olan Gürcüstan'da, son zamanlarda, hatırı sayılır bir endüstri de gelişmektedir. Gürcüstan endüstrisinde ilk yeri Kutais'teki Çıatur manganez sanayii işgal etmektedir. Harriman Amerika Şirketinin idaresinde bulunan bu mâdenler dünya çapında ikincidir (Amerikadan sonra). Gürcüstan manganezinin yıllık istihsalı 1.000.000 tonu aşmaktadır. Manganezden başka Gürcüstan'ın bazı yerlerinde petrol, bakır ve başka mâdenler de vardır. Mâden merkezleri, Tiflis'ten başka, bir

de Kutais çevresinde birikmektedir. Rion nehri üzerindeki elektrik santrali memleketin en büyük sanayi tesislerinden biridir; bu santral Kutais ile çevresindeki fabrikalara enerji sağlamaktadır.

Gürcüler tarihlerinin devamlığı ve milli kültürlerinin özelliği ile övünmektedirler.

Şimdiki Gürcülerin selefleri M. Ö. VI ve VII nci yüzyıllarda Batı Gürcüstanda Kolhidiya ve Doğu Gürcüstan'da da Iberiya'yı iskân ediyorlardı.

M. S. II ve V nci yüzyıllar arasında Gürcüler, Roma, Bizans ve Eski İran arasında geçen mücadele sahasının dahilinde bulunuyorlardı; sonraları İran hâkimiyeti altına alındılar.

IV nci yüzyılda Gürcüstan, hristiyanlığı kabul ile Yunan Ortodoks kilisesine koşuldu. Doğu Gürcüstan'da İran hâkimiyeti, yerini Arap hâkimiyetine bıraktı. Batı Gürcüstan ise Bizans nüfuz bölgesini teşkil etti.

Bizans-Arap mücadelesinin devam ettiği IX nci yüzyılda Gürcüstan Karteli-nya, Kahetiya, Abhazya ve saire gibi bir takım bağımlı feodal kniazlıklara ayrıldı.

Sonraları Gürcü kralları feodal kniazları gitgide kendilerine tâbi ettirerek Gürcüstan'ı yeniden birleştirdiler; Kral David zamanında memleketin hudutları epeyi genişledi. Kraliçe Tamar idaresinde (1184-1213) Gürcüstan, tarihinin en parlak devrini derketti.

Gürcü mimarisi güzel sanayiine ait anıtların çoğu bu devirden kalmadır.

*) Ocak (No 6) sayımızda ilk yazısını verdik; bu makale serisinin Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetlerine ait kısmını okuyucularımız Subat (No 7) sayımızda bulacaklardır.

Gürcü edebiyatının yukarıda işaret ettiğimiz Şota Rustaveli'nin ölmez şaheseri Kraliçe Tamar'a ithaf edilmişti. Tiflis bu devirde ilmin, edebiyatın ve güzel sanatların merkezi idi.

XIV ve XV nci yüzyıllarda, Moğolların Kafkasya'yı istilası üzerine Gürcüistan'ın gelişmesine hudut çizildi.

XVI nci yüzyılda Gürcüistan, küçük beyliklere bölündü ve İran sahları ile Osmanlı sultanları arasındaki mücadelelere sahne oldu.

XVIII nci yüzyılda, Rusya'nın taarruzuna uğrayan Türkiye ile İran'ın zayıflamasından faydalanan Gürcüistan, kuvvetlerini yeniden toplamak teşebbüsünde bulundu. Kral Vahtang memleketin iç rejimini yoluna koymağa çalıştı. 1768 de Rusya, Türkiye ile yapılan savaşta, Gürcüistan'ı müttefik olarak kullandı.

1883 de, yukarıda kaydolunduğu vecihle, Kral II nci Irakli, Rusya ile bir antlaşma imzaladı. Bu antlaşma gereğince Gürcüistan Rusya'nın himayesine geçiyordu. Bu hâdise İran'ın Gürcüistan'a taarruzunu mucip oldu; Ağa Memmed Han Tiflis'i tahrip ediyor. Zamanında himayeciye düşen vazifesini yapmayan Rusya 1801 de Gürcüistan'ı kendi topraklarına kattı. Çarlık Tiflis'i barışçıl vasıtalarla işgal ettiyse de, bütün Gürcüistan'ı ancak silâh gücü kullanarak, uzun

süren bir mücadele neticesinde kendine ram edebildi. Bu hal XIX nci yüzyılın ikinci yarısına kadar devam ediyor.

Komşu Müslüman devletlerin tecavüzlerine karşı milli özelliğini müdafaa vasıtasile Hristiyan Rusya'ya sığınan Gürcüistan, çok geçmeden, Çarların ruslaştırma siyasetlerine karşı mücadele açmak zorunda kaldı. Rus mektepleri ile idarelerine girebilen Gürcü aydınları, Kafkasyahlara hâs bir hareketle, imparatorluk çapında yapılacak devrimin Gürcüistan'a da milli-demokratik hürriyetler sağlayacağı tasavvuruyla, liberal Rusya mahfillerine koşuldular. Radikal Gürcü aydınları Rusya ihtilâlcileriyle birlikte çalıştılar. Rusya Sosyal-Demokrat Partisinde Gürcü mensinden liderler rehber mevkiinde idiler. Rusya'da başveren Bolşevik ihtilâlinde sonra Gürcüistan, Sosyal-Demokratların, Menşevik denilen mutedil hizibinin idaresinde kaldı. Menşevikler komşu memleketlerin rehber partileriyle birlikte 1918 yılının Şubat ayında, Tiflis'te Maverai-Kafkasya (Güney Kafkasya) Seymi ile Federatif Maverai-Kafkasya Hükümetini teşkil ettiler.

Aynı yılın 26 Mayıs'ında Gürcü Sosyal-Demokratları Seym'de bulunan diğer Gürcü partileriyle birlikte Gürcüistan Cumhuriyetinin istiklâlini ilân ettiler.

4. Kuzey-Kafkasya Cumhuriyeti

Güneyden Kafkasya sıra dağları hattıyla Maverai-Kafkasya cumhuriyetleri; Azerbaycan ve Gürcüistanla; doğudan Hazer deniziyle; batıdan Karadenizle; Kuzeyden de (Türkmenler, Kalmıklar, Kazaklar ve Ukraynalılarla meskûn bulunan çöllerden geçerek kat'i şeklini henüz almamış bulunan bir çizgiyle Rusya ile çevriliyor.

Şimali-Kafkasya'nın yüzölçümü 150.000 KM. m. kadardır. Memleket dağlık araziden ve On-Kafkasya denilen bitik ovalardan ibarettir. Bu ovalar doğuda Kuma ve Terck nehirleri, batıda Kuban nehri vasıtasıyla suvarılır. Şimali-Kafkasya'da 4.000.000 a yakın insan yaşıyor.

Memleketin en büyük şehri Terk-Kala (Çarlık zamanında Vladikavkaz, Bolşevikler zamanında Orjenikidze) dir.

Sovyetler Şimali-Kafkasya arazisini muhtar cumhuriyetler, muhtar ölkelere ve mümtaz sahalara (territuvarlara) bölmüşlerdir. Rusya Sosyalist Federalist Sovyet Cumhuriyetine (RSFSR) dahil bulundurulmuş bu teşekküller bunlardır:

1. Dağıstan Sosyalist Muhtar Cumhuriyeti. Nüfusu - 960.000.
2. Çeçen-İnguş Sosyalist Muhtar Cumhuriyeti. Nüfusu - 697.000.
3. Kabarda-Balkar Sosyalist Muhtar Cumhuriyeti. Nüfusu - 330.000.

4. Kuzey Osetin Sosyalist Muhtar Cumhuriyeti. Nüfusu - 330.000.
5. Adige Sosyalist Muhtar Cumhuriyeti. Nüfusu - 240.000 ve kısmen.
6. Orjenikidze territoryası ki umumi nüfusu - 1.950.000 e varan bu sahaya Karaçaylılar, Çerkesler, Nogaylar ile sair taifeler de dahildir.

Şimali-Kafkasya iktisadiyatının esası, hayvan beslemekle ekinciliğe dayanır. Burada binek at ilkuları ile çokça mal-davar sürüleri vardır. Koyunları yünlerinin kalınlığı ile ayırt olunur. Hayvan besleme bakımından Şimali-Kafkasya, Kafkasya'da birinci yeri işgal eder. Meyve ve üzüm bağları büyük hasılat getirir; bu ise memlekette gelişen konservecilik ile şarapçılığın esasını teşkil eder.

On-Kafkasya'nın bitik ovalarında yüksek cinsten hububat gibi, ilk planda pamuk olmak üzere, yüksek değerde teknik bitkiler yetişir. Bu topraklar Çarlık hükümeti tarafından Kazaklarla Ruslara verilerek Çeçenler çıplak dağlarla, sarp kayalara kovulmuşlardı.

Şimali-Kafkasya mâdenler bakımından da zengindir. Sunc-Kala (Grozni) petrol ocakları, Bakû'den sonra, Kafkasya'da ikinci yer işgal etmektedir. Maykop'da da petrol çıkarılıyor. Şimali-Kafkasya petrolünün yıllık hasılatı 7.000.000 tonu aşmaktadır. Dağlı petrolü borular (pipeline) vasıtasıyla Karadeniz kıyısındaki Tuapse limanından Ukrayna'ya ve Hazar denizi kıyısındaki Mahac-Kala limanından Rusya'ya nakl olunuyor. Grozni'nin bulundugu Çeçen Muhtar Cumhuriyeti alüminyum, nikel ve saire gibi değerli mâdenlere de malikdir.

Şimali-Kafkasya'nın dağlık köylerinde elisi sanayii gelişmiş bir haldedir. Her köy muayyen bir sanat sahasında ihtisas kazanmıştır. Dağlıların yaptıkları keser silâh neveleri, gümüş üzerine işlenen oymalar, dokunan küçük seccadelerle "lezgi şalı" diye anılan çuhalar meşhurdur.

Şimali-Kafkasya'nın dünyaca tanınmış kâhıcalarını burada kaydetmezsek memleketin ekonomik tablosu nakıs kalır.

Besdağ (Piyatigorsk), Narzan menbana malik bulunan Kislovodsk, Demirsu (Jeleznovodsk) ve Essentuki gibi şifa merkezleri dünyanın ve Rusya'nın her tarafından buraya turist kabileleri celbediyordu.

Memleketin tarihî geçmişi, ifadesini, masallar, efsaneler ve destanlarla zengin bulunan Şimali-Kafkasya folkloründe buluyor. Burada halk masallarının renkli hikâyeleri, lisan incelemeleri ve etnik materyeller üzerine büyük muhaceret izlerini ve Yunan, İran, Arap ve Türk medeniyetlerinin tesirlerini görmek kabildir.

Dağlılar türlü lehçelerde konuşuyorlar. Memleketin topografisi müşterek milli bir dilin yaranmasına engel olmuştur. Bununla beraber bu lehçelerden bazıları oldukça yaygın bir durumdadırlar. Türkçenin Kumuk lehçesi taifeler arası münasebetlerde önemli bir rol oynamaktadır. Azerbaycan lehçesi de oldukça makbuldür. Çeçence de önemli bir durumdadır. Etnik alacalığına bakmayarak, Şimali-Kafkasya Dağlıları birbirleriyle sıkı surette bağlanmış ve kayanayıp karışmış bir haldedirler. Dağlı bütün taifeler tarafından aynıkudsiyetle tatbik olunan gelenekleri (âdetleri), hürriyet uğurunda yapılan mücadele hatıraları ve daha IX nci yüzyıldan itibaren ahalinin ezici bir çoğunluğu tarafından kabul edilmiş bulunan İslâm dininin tesiri ile bütün Dağlılarda milletin ana vasfını teşkil eden bir birlik ve bütünlük ruhu yaratılmıştır.

Şimali-Kafkasya cemaatlarının sosyal ve siyasî nizamı, kavmin reisi tarafından idare olunan ayrı ayrı hür cemiyetler vasfını taşır. İslâmiyeti kabul etmek suretiyle, ayrı birer feodal cemiyeti teşkil eden bu kavimler mânevî birliğin yeni âmilini bulmuşlardır.

Şeriatın dili olması hasebiyle, Arapça yakın bir zamana kadar Dağlıların yazı dilini teşkil ediyordu; halkın aydın kısmını teşkil eden "ülema" bu lisan üzere tahsil görüyordu. Şimdi artık hayattan uzaklaşan Arapçanın yerini Rusça işgal etmek azmindedir; fakat Türkçe, canlı bir müslüman dili olmak hasebile, buna başarı ile karşı koymaktadır. Meselâ,

Dağıstan Cumhuriyetinde Türkçe resmi bir dil olarak ilân edilmiş bulunuyordu.

Şimali-Kafkasya'da tarihi Derbent kapılarının yıkıntıları ile Eski İranlılar tarafından Hazer akınlarına karşı korunma maksadiyle yapıp, aynı maksatla, sonra Araplar tarafından da tamir ve tekmi olunan meşhur hisarların çöküntüleri bulunmaktadır. Derbent ile çevresinde eski bir cami ile Araplar zamanından kalma Kırklar adıyla meşhur din uğrunda şehit düşen gazilerin mezarları vardır.

Şimali-Kafkasyalılar, Rusya istilasına karşı yapmış oldukları kahramanca mücadeleleriyle övünüyorlar. İmam Emir Hamza tarafından başlanarak, yukarıda kaydettiğimiz Büyük İmam Şamil tarafından yürütülen ve sonra da Muhammed Emin tarafından idare olunan muazam mücadele, insan takatının üstünde dramatik anlarla ayırt edilerek zama-

nında medeni dünyanın hayranlık ve sevgisini kazanan bu mücadele yüz yıldan ziyade devam etti ve Dağlıların hafızasında zamanın tesiriyle silinmez bir iz bıraktı; bu Şimali-Kafkasyalıların milli ruhunu olgunlaştırmakta pek büyük bir âmil oldu.

Halkın unutmaz hatırasında yalnız dâhilerin hürriyet ve istiklâl uğrunda gösterdikleri fedakâr cesaret ve şecaat değil, aynı zamanda galiplerin gösterdikleri gayri insani vahşetler dahi aynı şekilde silinmez izler bıraktı. Neticede onbinlerce Dağlı doğma yer ve yurtlarını terk ederek uzak illere hicret ettiler.

Dağlı kalbinin mahrem köşelerinde daima yaşamakta olan Şamil kültürünü yenilmez kuvveti sayesinde, 1918 de, Çarlığın çökmesi üzerine, Dağlı kavimlerinin rehberleri aynı yılın Mayıs ayının 12 nde Şimali-Kafkasya Cumhuriyetinin istiklâlini ilân ettiler.

Kremlin diktatörleri

II-Baş diktatörlerin yakın hempaları (devam) *

Yazan: G. Tokayev

M. F. Şkiriato

Bu adamın ehemmiyetini anlamak için, nazari olarak parti kongresinde seçilen fien ise parti merkez komitesi sekreterliği tarafından tayin olunan PKK (parti kontrol komisyonu)nın ehemmiyetini hatırlatmak lâzımdır.

Partinin bütün şube ve kademelerinde PKK'nın mahalli komisyonları vardır ki, bunlar partiden ihraç veya partiye kabul, tecziye ve ihtar işleriyle meşgul olurlar. (İhtar ve cezalara sebep olan âmiller şunlardır: muhalefetlere karşı yumusaklık, partinin genel siyasi hattından inhişaf temayülü, parti tarafından verilen vazifelerin yerine getirilmemesi, sarhoşluk, toplantılara üç defadan fazla ademi iştirak, istikraza yazılmaktan imtina, "nümâyişler"den kaçınma, marksizm-leninizm hazırlığının kifayetsizliği, partinin ve devletin yüksek makamları-

rını işgal eden şahısları tenkit ve saire. İhtar ve tekdîrlerin de neveleri vardır: "son ihtarla şiddetli tekdîr", "ihtarlı şiddetli tekdîr", "şiddetli tekdîr", "ihtarlı tekdîr", "tekdîr".

SBK(b)P (Sovyetler Birliği komünist (bolşevik) partisi) yasasına göre, PKK başkanlığını SBK(b)PMK (Sovyetler Birliği komünist (bolşevik) partisi merkez komitesi) sekreterlerinden biri dernekte eder, fien ise bu kurulun mutlak hâkimi daima başkan muavini olmuştur ve bugün de öyledir.

Bu mühim makamı (yâni PKK başkanlığını) Matvey Fedoroviç Şkiriato

İşgal etmektedir. Milliyeti Rus olan bu adam 1883 de doğmuş ve 1906 yılından itibaren

* Okuyucularımız bu makale serisinin ilk yazılarını Ocak (No 6) Şubat (No 7) sayılarımızda bulacaklardır.

Bolşevik partisine girmiştir. Stalinizmle bağlı olan her işde bu adam sarsılmaz ve mutlak bir sadakatla yürür.

Kendisini parti GPU sınıfı sefi ve bütün komünistlerin muşahhas tehdidi olarak vasıflandırmak mümkündür. Resmi rakamlara göre, 1934—39 seneleri arasında, doğrudan doğruya onun idaresi altında, parti işlerine 700.000 den fazla äza ve namzet celpbolunmuş ve, yine onun idaresi altında, bunlardan en aşağı 270.000 äza ve 95.000 namzet ihraç, tevkif, sürgün veya idam edilmiştir. Bu suretle tasfiye edilen kadrolar arasında bir çok Politbüro, Orgbüro, Sekreterlik äza ve namzellerıyla hükümet oligarşisine mensup şahsiyetler vardı.

Şkiriato'v'un ne büyük bir iktidara malik bulunduğunu ve bu iktidarı nasıl metotlarla yürüttüğünü göstermek için küçük bir misal verelim. Bu adam, 1937 yılında, NKVD-cilerden müteşekkil bir grupla Simali Kafkasya'ya, Çeçen-İnguş muhtar cumhuriyetine geldi. SBK(b)P eyalet komitesini umumî toplantıya çağırdı ve hepsinin, toplan, mevkuf bulunduklarını bildirdi. Bu suretle tevkif edilenler arasında eyalet komitesi sekreterleri, Yüksek Sovyet ("Parlamento") riya-set divanı başkan ve äzaları, hükümet ve sendikalar başkanları, bakanlar ve diğer me'sul eşhas bulunuyordu. Bu hâdiseye, "burjuva nasyonalizmi" sebep olarak gösterilmişti.

Formalitetler? Kanunlar? MVD (İçişleri bakanlığı) ve MGB (Millî emniyet bakanlığı) ile Şkiriato'v'un idaresi için böyle şeyler mevcut değildir.

Beria, MVD ve MGB devlet vü'satında ne işler, Şkiriato'v ile onun parti kontrol komisyonu da parti içerisinde öyledirler. Bu, Politbüro'nun gözleri, kulakları ve kollarıdır ve Stalin sağ kaldıkça ona sadakatla ve merhametsizce hizmet edeceklerdir. Şkiriato'v'un Yüksek Sovyet Prezidyumuna dahil bulunması bu bakımdan müstesnâ bir ehemmiyet kesbetmektedir.

Eğer muhalif siyasi cereyanların tehciri için mareşal rütbeleri vermek icap etseydi, XX ncı asrın en zalim siyasi sadist'lerinden biri olan ve yüz binlerce

masum kurbanın kanıyla kulaklarına kadar bulaşan Şkiriato'v, muhakkak ki baş mareşal olurdu.

A. N. Poskrebişev

Sırası gelmişken, SBK(b)PMK äzası, Yüksek Sovyetin millet vekili ve Stalin'in siyasi ve ailevi dostu olan dünyanın bu en kudretli yaveri üzerinde biraz duralım.

Poskrebişev, Bolşevik partisine, 1917 yılının Mart ayında girmiş ve, partinin XVII nci kurultayına kadar, parti cihazındaki subelardan birini idare etmiştir. Düşünceli, hassas, komünist fedulluğundan ve seflik taslamaktan azal bir insandı. Fakat bilâhare, partideki bütün yaralıci kabiliyet ve istidatları ve bu meyanda kendi mesaf arkadaşlarını tasfiye eden tedhişçi irticanın faaliyetine mâni olmak imkânını bulamayınca, parti cihazına mensup bir çok kimseler gibi, o da istinat noktasını kaybetmiş, bedbinliğe kapılmış ve kendisiyle mädunlarını, Stalin-Mototov, Politbürosunun kayıtsız şartsız hizmetine vermiştir. Nihayet Poskrebişev kendi akıl ve mantığıyla bereket etmeyen öyle bir müteassıp haline gelmiştir ki, şimdi — bir çokları için olduğu gibi — onun için de Stalin hem sosyalizm, hem inkılâp, hem hürriyet, hem de her şeydir.

Eğer yarın Politbüro binası üzerinde faşist bayrağı çekilse, "bütün ilimlerin en hikmetli âlmi ve dâhisi" kendisini imparator ilân etse, SBK(b) PMK partinin tarihçesini izah eder yeni bir kitap çıkarıp Lenin, Zinovyev, Buharin, Kamenev, Troçki, Rıkov ve sair kimselerin dünyaya hiç bir zaman gelmediklerini ve yalnız Stalinin yaşadığını iddia etse, Poskrebişev bu dahiyane hikmet karşısında hayranlık duyar.

Buharin bir zamanlar, yakın arkadaşlarına şöyle diyordu: "Partiyi ve inkılâbı tereddiye sürükleyen, inkılâp ideallerini mahveden hiyanet, alçaklık ve hayasızlığın menbalarını Radçek tipinde

alçakların ve Poskrebışev tipinde kör müteassıpların faaliyetlerinde aramak lazımdır." Buharin bu adamları beş parmağı gibi tanır ve hepsine mükemmel karakteristik verirdi.

Sovyetler Birliğinde Poskrebışev gibi artistik bir surette itaat emesini bilen ikinci bir insan bulmak zordur.

Daha pek de uzak olmayan zamanlarda SBK(b)P'nin XVII nci kurultayında, parti genel sekreterine (yâni Stalin'e) yaltaklık eden Zinovyev ile Kamenev'in bu hareketlerini iğrenç bulduğunu söyleyen Poskrebışev'in, bir müddet sonra, iğrenç bulduğu bu "kalite"leri ıktisap ettiğini gördüğümüz zaman çok hayret etmiştik.

Bu siyaset bukalemunun bu işde ne dereceye kadar ileri vardığını anlamak için, "Bolşevik" gazetesinde (1950, No 1) yazdığı şu satırları okumak kâfidir: "Bütün memleketlerde yaşayan sayısız insanların nazarları ve kalpleri sulh cephesinin, demokrasinin ve sosyalizmin büyük önderine, her beyanatı dünya çapında tarihi ehemmiyeti haiz olan bütün dünya emekçilerinin üstadı ve dostu voldaş Staline çevrilmiştir." Aynı makalesinin diğer bir yerinde de, hiç gözünü kırpmadan, Stalini —asla yazmadığı— "SBK(b)P'nin muhtasar tarihi" ve Sovyet anayasa projesinin müellifi olarak göstermektedir. Fakat iş bu kadarla bitmiyor: Poskrebışev'in iddiasına göre, Stalin boş vakitlerinde agrobioloji meseleleriyle meşgul olup, şunu ispat(!) etmiştir ki, sitrus ağaçlarının soğuğa dayanan nevirlerini yalnız Karadeniz sahillerinin cenup mıntakalarında değil, fakat aynı zamanda Soçi'nin şimalinde de dikmek mümkündür.

Anlaşılan akademi üyesi Lisenko bütün bildiklerini Stalinden öğrenmiş!

Poskrebışev sakın, hattâ biraz soğuk

ve yavaş tabiatlı bir insandır. Bazen hasta bir hali vardır, fakat efendisinin evrakına ve emirlerine karşı dalma büyük bir dikkat ve kışkıncılıkla hareket eder; her halde, bunların içerisinde beyinleri mihanikî bir surette orijinal fikir ve teorilerle dolduran yenilikler bulunduğu inandığı için olacak...

Baş diktatörün karar ve emirlerini Poskrebışev'in sık sık kendi kafasına göre tefsir ettiğine ve kedi neticelerini çıkar-
dığına dair bir çok misaller gösterilebilir. Meselâ bir şikâyet geliyor, Stalin ona: "Aleksandr Nikolayevic şu işe bakıverin" diyor, o da şikâyeti kendi kafasına göre tefsir ederek ve hiç bir kontrole tâbi tutulmadan kendi kafasına göre karar çıkarır ve bu kararlarına da: "Yoldaş Stalin'in kararı mucibince" sözlerini ilâve etmeği asla unutmaz.

Bu suretle, Poskrebışev'in kararları, memleket için Stalin'in kararları halini alır ve, en dahiyane en hikmetli kararlar olarak tatbik edilir.

Haricî eskâli itibarile Poskrebışev uzun boylu, iskeleti ve ayakları eğri bir çocuk hissi veriyor. "Hazirol" vaziyetinde durduğu zaman bacakları arasından küçük bir çocuk geçebilir. Yüzü baştan başa çiçek hastalığının izlerini taşıyor. Gözlerinin altındaki mor torbacıklar yorgunluğun, uykusuzluğun ve belki de aşırı miktarda kullanılan voşkının nişaneleridir. Mamafî Tuğgeneral üniforması kendisine biraz çeki düzen veriyor.

Griboyedov, bütün Moskovahlarda, başlarından topuklarına kadar, hususi bir iz veya nişane bulunabileceğini yazıyordu. Poskrebışevde en bariz nişane onun teubelliği, yavaşlığı ve kafa mesaisini alâkadar eden her işteki geç reaksiyonudur. İlerideki yazılarımızda onun hakkında mütemmim tafsilat vereceğiz.

büyük bir şakakanda.

Dede Korkut

Yazan: Mirza Bala

"Dedem Korkut gelüben şad-
lık çaldı, boy boyladı, soy
soyladı, bu Oğuznameyi düz-
di, koşdı."

"Kitab-ı Dede Korkut"dan

Çok kıymetli seyahatnamenin müellifi olan Adam Olearius, kâatibi ve müsteşarı bulunduğu sefaret heyeti ile birlikte, Dağıstan ve Azerbaycan üzerinden seyahat ettiği İran'dan, 1638 tarihinde, gene bu yol ile dönüşünde, Derbend civarında gördüğü "Kırklar mezarlığı" gibi tarihî âbidelerden bahsederken aynen şu satırları yazmaktadır: "Burada biz iki müslüman azizinin daha türbesini ziyaret ettik. Bunlardan biri Pir Muhar'a (Pyhr Muc-har) ait olup ovalıkta, öteki ise İmam Korkud (İmam Kurchud) un dağ üzerindeki türbesi idi. (Hazret-i) Muhammed'in yakın akrabasından olup her zaman ayakları ucunda oturan, ondan ders alan ve Peygamber'in vefatından sonra, güya, 300 yıl daha yaşamış olan İmam Korkud, kendisini kral Kazan'ın hizmetine vermişti, ona kopuz çalarak harp türküsü söylendi".*) Bir mağarada olan türbenin içini ve dışını, kurban bayramına tesadüf eden bu ziyaret esnasında uzak yerlerden gelen bir çok kadın ve kızların taş oymuş çukurdaki tabutu yalın ayak olarak tavaf ettiklerini tasvir eden A. Olearius, seyahatnamesinin başka yerinde**) Dede Korkud'un hizmet ettiği kral Kazan hakkındaki malûmatı da kaydetmiştir. Mahallinde topladığı bu malûmata göre: Çok eski zamanlarda, Medya'da Kazan adında bir kral hükûmet sürüyordu. Bu kral Elbrus dağının arkasında, bugün bir çok Yahudilerin bulunduğu, Tabasaran ülkesinde yaşayan Oğuz milletinden neşet etmiş idi. Tebriz'de, Acı-çay kenarındaki mezarı bugün bile mevcuttur. Onun karısı olan kraliçe Burla (Burlea) nın kırk adım uzunluğundaki türbesi Urmi kalesinin yanında gösteriliyor. İranlıların anlattıklarına göre, bu Oğuz milleti bu günkü-

lere nispetle çok daha uzun boylu ve kuvvetli vücutlu insanlardan mürekkepti...

A. Olearius'dan çok az sonra, gene XVII asrın ortasında, buraları ziyaret eden meşhur Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin de işaret ettiği Korkut hakkında seyyahın edindiği malûmat tarihî kaynaklara da uymaktadır. Bir defa "Kitab-ı Dede Korkut" muhteviyatını teşkil eden hikâyelerdeki "Salur Kazan" ile karısı "Boyu uzun Burla Hatun"un hiç şüphe yok ki, Olearius'un bahsettiği kral Kazan ile, mezarının uzunluğu kırk adım olarak gösterilen, kraliçe Burla'dır. Korkud'un Hazret-i Muhammed'den sonra 300 yıl daha yaşadığına gelince, bu, iki türlü rivayetin birleşmesinden doğan bir mesele olarak alınabilir. Hikâyelerin birinde Hazret-i Muhammed'in yüzünü görüp gelen bir kahramandan bahsedilmektedir. Bu İslâmiyetin ilk devirlerine rastlayan ve bir Oğuz devleti olan "Gök Türk" hakanlığının Hazret-i Muhammed'e bir sefir göndermiş olduğuna işaret sayılıyor. "Kitab-ı Dede Korkut" da, mukaddeme kısmında, Korkud'un Hazret-i Muhammed zamanında değil, ona yakın bir devirde, Bayat boyundan çıktığına dair bir işaret vardır. Dikkate şayan sayılacak nokta, XVII asır müellifi olan Ebûlqazi Bahadır Han tarafından Salur Kazan ile Dede Korkud'un Hazret-i Muhammed'den 300 yıl sonra, Abbas oğulları devrinde yaşadıklarını kaydetmiş olmasıdır ki, bu da Kor-

*) Adam Olearius, "Putesestviye po Moskoviyu i Persiyu". Almanca'dan tercüme eden P. Barsov, Moskva 1870, kitap: o, fasıl XI, sayfa 971.

**) Aynı eser, sayfa 968.

kud'u X—XI asrın edebî şahsiyeti olarak kabul edenlere hak verecek mahiyettedir. Eşasen Dede Korkut hikâyelerindeki bazı vak'aların Akkoyunlu'lar devrine ait olduğunu iddia edenler de bunların en eski metinlerden tadil edilmiş olduğunu da kabul ederler.

Dedem Korkut ve Korkut Ata adları ile de anılan ve, tarihi ve edebî olmak üzere, iki şahsiyet halinde karşımıza çıkan Dede Korkut, Azerbaycanlıların da dahil bulunduğu, Oğuz-Türk camiasının menkıbevi ozanları ve Oğuz hanlarının müskülleri halleden bilici, vezir ve müşavirleri olarak alınmaktadır. Edebî şahsiyet olmak itibarıyla da, eski Oğuz an'anelerinden alınmış bir takım masal ve destanı hikâyeleri bir araya toplayan "Kitab-ı Dede Korkut" un müellifi sayılmaktadır.

Dede Korkut'un, daha illanlar devri tarihçisi Reşidettin tarafından "Hikâyelerinin pek çok olduğu" tasrih edilmiştir. Bize kadar gelen 12 hikâyesinin hemen hepsinde hâkim motifi cesaret ve seccat teşkil eden ve Oğuz-Türklerinin içtimâî teşkilâtını, örf, adet ve an'anelerini canlandıran bu hikâyeleri konu bakımından: kahramanlık, aşk ve mitolojik olmak üzere 3 kısma ayırmak mümkündür. Azeri Türkçesinde yazılmış en eski Türk nesrinin en saf ve en temiz nümunelerini ihtiva eden bu hikâyeler Azerbaycan edebiyatının tarihi, edebî ve lisanî bir âbidesi sayılmaktadır.

Drezden kütüphanesinde tek yazma nüshası bulunan ve ne zaman tespit edilmiş olduğu henüz malûm olmayan bu eserden, bazı hikâyelerini tercüme ve neşretmek suretile, ilk defa 1815 de Almanlar, sonra da 1894—1903 de, Ruslar, bahsetmişlerdir. Birinci dünya savaşı sıralarında Türkiyeli müelliflerden Kilisli Rifat, Drezden yazmasından kopye edilmiş Berlin kütüphanesindeki nüshayı istinsah etmek suretile 1332 (1916) de İstanbul'da bu oniki hikâyeyi neşretti. Son zamanlarda İtalyalı Türkologlardan Prof. E. Rossi, Vatikan yazmaları arasında Dede Korkut hikâyelerinin altısını ihtiva eden ikinci bir el yazmasını bulmuş ve bu hususta neşriyat yapmaktan

başka, 1951 de İstanbul'da devam eden Müsteşrikler kongresinde de tebliğatta bulunmuştur.

Dede Korkut hikâyeleri 1950 yılına kadar Sovyet Azerbaycanında, mekteplerde tedris edilmek suretile, büyük bir rağbet kazanmış idi. Bu hikâyeleri, "Azerbaycan folklorunun en eski bir âbidesi" şeklinde tasvir eden Bakû üniversitesi profesörlerinden Demirçi-zâde, "Dede Korkut" motifleri üzerine, Oğuzların han ve beylerini idealize eden, bir piyes dahi yazmıştı. Fakat geçen yıldan itibaren durum değişmiştir. 1950 yılının Mayısında Azerbaycan komünist partisinin genel sekreteri Bağirov, "Dede Korkut'un kaba siyasi bir hata olduğunu" parti kongresinde resmen ilân etti. Bu resmî ilânı müteakip hemen kalemle sarılan "Filoloji ilmi doktorları", "Edebiyat gazetesi"nde Dede Korkut'un, hanlara ve beylere karşı "mücadele eden" halk kahramanlarına asla yer vermediğini, feodalları idealize ettiğini ve bu itibarla da "Halk düşmanı bir eser olduğunu" ileri sürdüler. Fakat bu iddia, şahsî bir inanç ve kanaatten ziyade, Moskovadan verilen bir emrin körü körüne icrasından başka bir şey değildi.

Sovyetler Birliğinde Rus olmayan milletlerin millî kültür değerlerine karşı açılmış olan seferin bütün şiddetiyle devam ettiği bir zamana tesadüf eden bu gayret, 1946 senesinde edebiyat cephesinde başlayan ilk harp sonrası temizlikten sonra zaten bekleniyordu. Sovyetler Birliği Edebiyat Cemiyeti'nin 1947 yazında vukubulan XI'nci genel toplantısında millî seksyonların raporları üzerine açılan müzakereler, Rus olmayan milletlerin edebiyat sahasında "çok tehlikeli bir yolda" olduklarını ilân etmişti. Bu toplantıda, Litüvanya, Letonya ve Estonya gibi milletler "Batı Avrupa kültürü karşısında diz çökmekle", Ukrayna, Şimalî Kafkasya, Azerbaycan, Türkistan, Gürcistan ve Ermenistan ise "Millî maziyi idealize ve romantize" etmekle suçlandırılmışlardı. 1948 in Aralık ayında toplanan XII'nci genel kongrede, carların istilâsına karşı çarpışan Türkistanlı halk kahramanlarını idealize eden bir

eser münasebeti ile, Boris Gorbatov adlı bir Rus komünisti, Moskova namına şu sözleri söylüyordu: "Sabık Rusya imparatorluğunun civar eyaletleri için Rusya'ya ilhak hâdisesi neyi ifade etmekte idi? Bu hâdisa millî bir felâket mi, yoksa İleriye doğru bir terakki hamlesi idi? Marksizm ilminin hükmü bu hususta sarihdir: Bu memleketlerden, meselâ Kazakistan (yani Türkistanın kuzey-batı bölgesi) Rusya'ya ilhak edilmemiş olsaydı, Çin ve yahut Hokant krallığı tarafından parçalanıp yutulacaktı. Ve netice itibarile İngiliz kolonizatörlerinin kolay bir şikâri olacaktı. Bu böyle olunca — ki böyle de kabul edilmelidir — bütün destanî ve kahramanlık hikâyelerini, bütün folkloru, onun bütün kahramanlarını ve bütün edebiyatı yalnız bu noktadan mütalaa etmek lâzımdır. Halk edebiyatının, kendi feodallarına karşı, Rusya ile birleşmek için çarpışmış olan kahramanları idealize edilmelidir."

Türkistan için söylenmiş olan bu sözler, umumî bir kaide olarak, Rus olmayan bütün milletlere de teşmil edilmiştir. Millî maziyi, millî mefahiri ve tarihi-millî kahramanları terennüm etmek bir suç sayılmaktadır. Kafkasya'nın büyük millî bir kahramanı olan Imam Şamil, 1947 senesinde, Sovyetler Birliği İlimler Akademisi'nin tarih enstitüsünde, profesör Acemyan tarafından, Türkiye ile İngilterenin bir casusu olarak ilân ediliyordu. Halbuki, Azerbaycanlı Haydar Hüseyinoğlu'nun "XIX ncı asır Azerbaycanının içtimai tefekkür tarihi" adlı eserinde, Imam Şamil müspet vasıfları ile alınmış idi. "Çarizmin tahakkümüne ve

feodalların mezalimine karşı yaptığı mücadelede, Azerbaycan köylüsünün, Imam Şamil tarafından her türlü yardıma mazhar olduğunu" kaydeden bu eser, Mart 1950 de Stalin mükâfatını bile kazanmıştı. Fakat Dede Korkud'u kanun harici ilân eden Bağirov, Şamil'i idealize eden bu eseri de iptal ettirmeğe ve aynı yılın Mayıs ayında Stalin mükâfatının geri alınmasına muvaffak oldu. Rusya'ya karşı 25 yıl süren kahramanca mücadelesi ile tesiri hâlâ devam eden hamaset destanları yaratan Imam Şamil, tarihi olmakla beraber, menkıbevi ve timsali bir hal olan lâyemut manevi şahsiyeti ile Rus emperyalizmi için tehlike teşkil etmekte devam ediyor.

Dede Korkut'deki motifler ise başka nevidendir. Bu hikâyelerdeki vak'aların ceryan ettiği zaman ve mekânın ne dünkü ve ne de bugünkü Rusya ile hiç bir münasebeti yoktur. Esasen Dede Korkut devrinde Rus milleti de mevcut değildi. Binaenaleyh Rus istilâsı ve bu istilâya karşı mücadele de bahis konusu olamazdı. Fakat buna karşılık, Şamil menkıbelerinde olduğu gibi, Dede Korkut hikâyelerinde de kahramanlıklarla dolu parlak bir mâzi vardır. Milletin millî benliğini, millî şuurunu ve millî vicdanını takviye ve ona büyük millî idealler telkin eden böyle bir esere Moskova asla tahammül edemezdi. Nitekim Ukrayna şairi Sosûra'nın 1944 de yazılmış olan "Ukraynayı sev" eseri de, memleketine ve milletine sevgi telkin ettiği için, şairi ile beraber, aynı akıbete uğramıştır.

„Birimiz hepimiz ve hepimiz birimiz için“

Yazan: Data Vaçnadze

(Şimali Kafkasyalıların matem toplantısında söylenen nutuk)

Bugün, Kafkasyada vukubulan büyük faciyanın yıldönümüdür: 23 Şubat 1944 de, Moskova hükümetinin emriyle, Rus ordusu tarafından korkunç bir cinayet işlenmiştir. Şimali Kafkasya'nın merkez kısmında en eski devirlerden beri yaşayan Çeçen, İnguş, Karaçay ve Balkar ahalisinden bir milyon insan süngüler, mitralyözler ve toplar vasıtasıyla vatanları Kafkasya'dan koparılmış ve hepsi de Orta Asya çöllerine ve Sibirya tundralarına sürülmüştür.

Yirminci asrın ortasında ve gözlerimizin önünde Moskova hükümeti tarafından ika edilen bu müthiş cinayetin, geçen yüzyılda vukubulan bir benzeri daha vardır.

Bundan seksen yıl evvel, Romanov imparatorluğunun Petersburg hükümeti tarafından verilen bir emirle, büyük bir Rus ordusu Çerkesistan topraklarına hücum ederek, yerli ahalinin mühim bir kısmını orada imha edüp veya Karadenize döktükten sonra, 1864 yılında bir buçuk milyondan fazla Çerkesi Türkiyeye sürüyor.

En kadim Kafkasya ırkına mensup bulunan en çalışkan, en ileri ve en necip halklardan birisini Rusya o zaman işte böyle mahvetmişti.

Rus emperyalizminin Kafkasya halklarına karşı yürüttüğü siyasetin mahiyetini, yekdiğerine bağlı bulunan bu tarihî iki hadisede görmek mümkündür.

Rus siyasetinin umumî gaye ve temayüllerini izah eden Rus tarihçisi N. Puşarskiy, "Eho" gazetesinde neşrolunan "Rusyanın tarihî yolları" adlı makalesinde şunları yazmaktadır:

"Rusyanın Doğuya ve denizlere doğru yayılışı, yeni toprakların halk tarafından benimsenmesi suretinde tecelli etmiştir. Halkın kitle halinde bu ilerleyiş bir çok ülkelerin Rusyaya bağlanmasını mümkün kılıyordu. Bu tarihî yol

Rus halkının şuuruna derin bir surette yerleşmiş bulunmaktadır."

Gerçekten de, XIX ncı asır imtidadınca, Rusya hâkimlerinde, Rus hudutlarının daha çok genişlemesinden ve yeni servetlerle "şan ve şöret" temininden başka bir fikir ve arzu yoktu. Rus müstevhiler, hiç bir şeye bakmadan, millî ızdıraplara kör ve sağır kalarak, milletlerin haklarını zorbalıkla çiğneyerek ve onların an'anevi millî hayat tarzlarını mahvederek, dünyanın her tarafına fasılasız bir surette ve daima daha ileriye doğru yuvarlanıp duruyorlardı.

İlhak edilen yeni ülkelere, Rus emperyalistleri, ordunun arkasından, rende ve balta ile giriyorlardı. Eğer Rende (ruslaştırma, temessül ettirme ve saire) istenilen neticeyi vermezse o zaman balta faaliyetine geçiyordu.

Ruslar, merhametsiz bir surette Gürcüstan'ı rendeledikten ve asırdide millî müesseselerini mahvettikten sonra Şimali Kafkasya'yı balta altına aldılar ve ahalsinin yarısını katil veya sürgün ettiler.

Bu devirde hristiyan Rusya hükümetlerinin tahrip ve imha metodları, din farkı gözetilmeden, bütün Kafkasya halklarına aynı surette tatbik olundu. Geçen asrın bir çok resmî vesâiki Rus imparatorluğu kurucularının bu karakteristik tabiatını açık bir surette göstermektedir. İşte, zorbalık ve istibdadı karşı infial duyan dindaş Gürcülere karşı Rusların yaptıkları muameleyi gösteren vesikalardan biri. Kahetyada ve Gürcüstan'ın dağlık bölgesinde vukubulan halk isyanından sonra, general Rtışcev I ncı Aleksandr'a gönderdiği 11 Temmuz 1863 tarihli raporunda şunları bildiriyordu:

"Hükûmete karşı ademi memnuniyet tezahürlerine iştirak suretiyle isyan eden Gürcüleri cezalandırmak için, 8

Haziran günü muhtelif dağ boğazlarına kuvvetli birlikler gönderildi. Rus birlikleri, evlerini müdafaa etmek isteyen Gürcülerin bütün gayretlerine rağmen, 9, 10, 11, ve 12 tarihlerinde yaptıkları fasilasız savaşlar neticesinde, bütün güçlükleri bertaraf ederek, haşemet penahilerinin silâhlarına karşı mukavemet gösteren onları hissedilir bir surette cezalandırdılar ve 20 köyü kül haline sokarak, dağlı Gürcülerin başlıca kalesi olan Saflı köyünü temelinden yıktılar. Bütün bu köyler hücumla alınmıştır. Bütün dağlı halkların birleşmesi suretiyle memleketin asayişini tehdit eden tehlikeli sulkaşt bertaraf edilmiştir." (Derje arşivlerinden)

XIX ncı asrın sonlarında, III ncı Aleksandr'ın tahta çıkmasıyla, istilâ edilen Kafkasya'nın "benimsenmesi" yolunda çılgın bir ruslaştırma ve Kafkasya arazisinin Rus kitleleri tarafından iskânı ve onların Rusya hâkimleri tarafından "benimsenmesi" geçen asırda işte böyle olmuştur.

23 Şubat 1944 de vukubulan korkunc hâdiseler bir defa daha şu hakikati ispat etmiştir ki, bu "benimsenme" nin (yani artık tamamen kendine mal etmenin) biran evvel bitirilmesi için, Petersburg mutlakiyetçilerinin devamcıları olan bu günkü Moskova hâkimleri komünist idaresinin bütün zalim şekillerini ve metodlarını kullanarak, Kafkasya'yı biran evvel hürriyetsever yerli halkından "kurtarmak" gayesini, artık gizlemeğe dahi lüzum görmeden, takip ediyorlar.

Kızıl Moskova tarafından, otuz seneberi, plânlı bir surette tatbik edilen bu siyaset nihayet şuna müncer olmuştur ki, Kafkasya halklarının, haliha-zırda, kendi milli toprakları ve mahsulatı üzerinde artık hiç bir hakları kalmamıştır. Onların toprakları, mahsulleri ve emekleri artık fiilen mutlakiyetçi Moskov devletinin mülkiyeti haline gelmiştir. Bu tarzdaki Rus-komünist "benimsenme" metodlarına karşı ademi memnuniyet izhar edenler uzak Sibiryanın temerküz kamplarına gönderilerek muhakkak bir ölüme mahkûm ediliyorlar. Metodu bir surette sürgün edilen Kafkasyalıların miktarı sayısızdır.

Çağdaş imha tekniğinin bütün mükâmil şekilleriyle dışlerine tırnaklarına kadar silâhlanmış bulunan iki Rus ordusu Kafkasya'nın "benimsenmesi" programını tatbik etmek ve Türkiye ile İran istikametinde yeni istilâ hareketlerine girişmek üzere hazır bulunuyorlar.

23 Şubat 1944 de Şimali Kafkasya'da vukubulan katliâm Petersburg imparatorluğu hâkimlerinin vasiyetnamelerindeki en mühim maddelerden birini tatbik eden Moskova istibdadının tevessü plânlarını bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Kafkasya'yı artık tamamen Rus mülletine mal etmek ve burasını, Rusyanın Yakın Şarka yayılmasını ve Kafkasya'nın cenubunda yeni toprakların ele geçirilmesini mümkün kılacak askeri-stratejik bir üs haline getirmek gayesini takip eden bu siyaset, zorbalığın bütün şekillerini kullanmakta ve milletlerin toptan imhasından bile çekinmemektedir.

23 Şubat 1944 de vukubulan korkunc facia, hayat memat mücadelesine girişmiş olan Kafkasyalıların karşısına yeniden bu kadim formülü vazetmiştir: **Birliğimiz hepimiz ve hepimiz birimiz için!** Vatandaki ve dışardaki bütün maddî ve fikrî kuvvetlerin birleşmesi! Kafkasya'nın ve onun bütün halklarının, yalnız gayri insani komünist rejiminden değil, fakat aynı zamanda Rusya'nın siyasi boyunduruğundan da ebediyen kurtulması için fedakârane bir mücadele!

Bu mücadelede biz yalnız olmayacağız. İki dünyanın kudretli bloku şimdiden belirmektedir. Kadim medeniyetlerinin müştereken müdafaaasına azmetmiş olan Batı-Hristiyan ve Doğu-Müslüman dünyaları. Kafkasya'nın, Anadolu'nun eşğinde, beşeriyetin müşterek medeniyet besliği olan Dicle ve Fırat nehirleri kıyısında sıkı bir blok.

Kurtulacak Kafkasya'nın müşterek gayretleriyle müstebit Moskova tarafından sürgün edilen bütün evlatları ana topraklarına iade edilirken, bunların başında şüphesiz, 23 Şubat 1944 de, Moskovanın korkunc cinayetinin kurbanları olan Şimali Kafkasyalıları bulunacaktır.

Sovyetler Birliğinde neler oluyor?

Yazan: H. Abaza

Bolşevizm hükümdarlığı altında neler oluyor? Gayrı-Rus milletlerin muhacretteki temsilcileri olan bizleri bilhassa ilgilendiren hâdiselerin inkişaf seyri nedir?

En mühim olay, hiç şüphesiz, Sovyetler Birliğinin gayrı-rus müttefik ve muhtar cumhuriyetlerinde millî-kurtuluş iştiyakının şimdiye kadar görülmemiş bir mikyasta kuvvetlenmesidir. Müstakil devlet teşkilâtına malik bulunmanın tadını almış olan gayrı-rus milletler, Sovyet idaresinin acayip şekli içerisinde bile kendilerini bir millet olarak olgunlaşmış hissetmekte ve artık tâbi vaziyette kalmak istememektedirler. Bu milletler gittikçe daha fazla muhtariyet ve dahili hayatlarında daha az müdahale talep etmektedirler. Ruslaşmış komünist partisinin bürokrasisi tarafından siyasi ve iktisadi hayatın eşğine atılmış olan millî müncevrlerden müteşekkil bir çok kadrolar, bu umumî protesto hareketinin başında bulunuyorlar.

Sovyetler Birliğinin gayrı-rus ülke-lerinde, "Lenin-Stalin millî siyaseti"nin metodlarına ve hedeflerine karşı itimat tamamen kaybolmuştur. Gayrı-rus milletler, ikinci dünya savaşı sonunda Şimali-Kafkasya'da, Kırım'da ve Volga boylarında etnik grupların vahşiyane toptan imhasına bizzat şahit olmuşlardır. Ahalisinin yarısı, muhakkak bir ölüme mahkûm bulundukları kölelik kamplarına sürülen Çeçen-İnguşların, Karaçay-Balkarların, Kırım Türklerinin, Kalmıkların ve Volga boyu Almanlarının korkunc akıbetleri gayrı-rus milletlere şu hakikatı vazîh bir surette göstermiştir ki, "Lenin-Stalin millî siyaseti", gayrı-rus milletlerin imhasını ve ruslaştırılmasını setreden bir duman perdesinden başka bir şey değildir.

Rus an'anesinin sömürge istipdadına, uzlaşma hissi yabancı kalmıştır. Tâbi memleketlerin kayıtsız şartsız itaati Rus hâkimiyetinin her zaman mutlak talebi olmuş hür mukavemet daima zorbalıkla

bastırılmıştır. Bundan dolayı millî-kurtuluş temayüllerinin artması bu defa da yeni bir tenkil hareketini celbetti. "Ye-jovçılar" *) devrini andıran tasfiyeler esnasında Karelya-Fin Sovyet Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litüvanya, Belorusya, Ukrayna, Rostov eyaleti, Krasnodar bölgesi, Dağıstan, Azerbaycan, Gürcüstan, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan ve Volga boyundaki Muhtar Müslüman Cumhuriyetlerinin parti ve Sovyet idareleri tamamen darmadağın edildi. Baltık memleketleri ahalisi yüz binlerle sürülmekte devam ediliyorlar. Mekteplerle Sovyet idarelerinde ve "dil inşası" sahasında ruslaştırma tazyiki bûsbûtün artmıştır.

Fakat gayrı-rus milletlerin tarihine karşı açılan sefer bilhassa sayanı dikkattir. Mektep kitaplarıyla ansiklopediler, gayrı-rus milletlerin istilâsını ve imparatorluğa ilhaklarını haklı gösterecek bir surette, alalecele değiştirilmektedir. Gayrı-rus milletler şimdi şunu söylemek ve yazmak mecburiyetindedirler, ki Rusya, üçyüz yıl müddetle yabancı toprakları zabtetmekle ve buralarda yaşayan ahaliyi sömürge zulmü altında ezmekle muazzam mikyasta progresif bir harekette bulunmuştur. Bilhassa biz Şimali-Kafkasyalılar, Kafkasya harbi esnasında yüzbinlerce ceddimizi imha ve yüzbinlerce sini vatan dışına sürgün eden kimseleri şimdi methetmek mecburiyetindeyiz.

Bu suretle daha dün çarlığa lânet eden kızıl Moskova, şimdi "tarihi Rusya"nın meddahlık merkezi olmuştur. Cılgın bir rusomani onun devlet siyaseti haline gelmiştir.

Sovyet iç siyasetinin artık vuzuhla taayyün eden bu yeni seyri şundan ileri gelmektedir ki, Kremlin artık kat'i surette Rus milletine ve rus an'anelerine

*) Ye-jov Beria'nın selefi idi. Onun zamanında geniş mikyasta hapis, sürgün ve idamlar yapılmıştır.

istinat etmeğe karar vermiştir. SSCB'nin "tarihi" Rusya'ya inkılabı sür'at ve muvaffakiyetle gelişmektedir. Stalin bir nevi "çarlar çarı" halini almaktadır. "Sovyet vatanperverliği" nin gayesi gayri-rus bütün vatanperverlikleri ortadan kaldırmak ve Kafkasyalıları, Türkistanlıları, Ukraynalıları, Idil-Uralıları, Balıkhıları ve diğerlerini emperyalist tevesşün an'anelerine ram etmektir.

İkinci dünya savaşından sonra bu "hâkim millet" zihniyetinin bariz bir surette artan tazyikini nasıl izah etmeli? Hiç şüphesiz bunun sebebi korkudur. Kremlin gayri-rus milletlerden korkuyor. Sovyet mutlakiyetçi rejimi onların sadakatlarına ilimât edemez. Kremlindekiler, Çeçen-İngusların ikinci dünya savaşında ortaya attıkları parolayı iyî hatırlıyorlar: Bize ne Stalin, ne de Hitler lâzımdır-biz kendi kurtuluşumuz için harbediyoruz!

1945 yılında, zaferi tes'it eden salvoların gürültüsü arasında Stalin, yalnız Rus milletinin komünist rejimini bütün kuvvetiyle desteklediğini boşuna söylememiştir. Stalin'in bu sözlerini bugün Sov-

yetler Birliğinde mevcut bulunan vaziyete de teşmil etmek mümkündür.

Şunu da işaret etmeden geçemeyeceğiz ki, Rus milletinin Sovyet rejimi etrafındaki bu temerküzüne rus muhacere-line mensup bir çok mürteci muhitlerin faaliyeti de yardım etmektedir. Bunlar, açıkça Çarlığın ihyasına çalışmakta ve bu rejimin yalnız gayri-rus milletlerde değil, fakat aynı zamanda bizzat Rus işçisiyle köylüsünde de nefret uyandırdığını asla nazarı ilibara almamaktadırlar. Dükkü "vlasovcılar" ve eski rejimi ihyâ etmek isteyen diğer gruplar açıkça rus rasizminin esaslarını kuruyor, Kremlin'in hâkim devlet parolalarını bir ağızdan tekrar ediyorlar.

Fakat bu uzlaşma ve gayri-rus milletleri gerek "orada" yani "demir perde" arkasında, gerekse "burada" dış memleketlerde ikna için kullanılan dilin aynıyeti hürriyet mücahitlerini doğru yoldan çeviremeyecektir. Onlar bir tek gaye için mücadele etmişlerdir, ediyorlar ve edeceklerdir: esir vatanlarının istiklâli.

Sovyet elçilerinin hareketlerini takip ve hafta bazen direktif vermek üzere, her Sovyet sefaretinde hükûmetin yüzde yüz itimadını haiz bir ajanın bulunduğu malumdur.

Ankaradaki eski Sovyet elçisi Karahan'ıda Platakov adında bir ajan kontrol altında bulunduruyordu.

Aslen Ermeni olan Karahan'ı Atatürk çok severdi ve onun kimin tarafından kontrol edildiğini de bilirdi.

1936 da Atatürk Cumhuriyet bayramı münasebetiyle Karahan'a bir sürpriz yapmak istemiş ve, ani olarak, gece yarısından sonra ona telefon ederek sefarete geleceğini söylemiştir.

Atatürk sefarete geldiği zaman Karahan ona mesaf arkadaşlarını takdim etmiştir. Sıra Platakov'a gelince Atatürk şöyle demiştir:

"Platakov siz misiniz? Kim olduğunuzu biliyorum. Madem ki vazifeniz burada elçiliklikinden mühimdir, sizin büyük elçi olmanızı tercih ederim."

Atatürk böylece, başkaları tarafından temsil edilen bir figüran değil, Sovyet hükûmetinin hakikî, mes'ul temsilcisini memleketinde görmek istediğini, belirtmiştir.

Polonyanın eski Ankara büyük elçisi M. Sokolnicki'nin "İkinci cihan harbinde Ankara" adlı eserinden. (İstanbul: "Yeni Sabah" gazetesi.)

Azerbaycan şairi Elmas Yıldırım

(Vefatı münasebetile)

Türkiyedeki Azerbaycan emigrasyonu lirik şair Elmas Yıldırım'ı kaybetti. Hassas şiirleriyle tanınan bu şair 1934 sıralarında şiddetle takibata uğrayan "proleter" yazarları zümresinden idi. Sovyet istilâ rejiminden kaçarak Türkiye'ye sığınmış bulunan Elmas Yıldırım (Yıldırım), o tarihten itibaren mülteci Kafkasya matbuatında kendi şiirlerini neşre başlamıştı. Millî Azerbaycan Hareketinin organı olan "Kurtuluş" dergisinden başka, Şairin eserleri, Kafkasyalı diğer

mülteci organlarında olduğu gibi (meselâ "Şimalî Kafkasya") ayrı ayrı risaleleri ("Boğulmayan bir ses" ve saire) halinde dahi basılmıştır.

Elmas, hassas kalemini bilhassa vatan konularına hasrederek, yurt hasretini yanıklı bir ifade ile terennüm ediyordu. Bu vatan hasretinin Şairin lisanında ne gibi bir ada ile ifade olunduğuna bir mısıl vermek için onun "Gurbette" başlığını taşıyan bir şiirini burada derce diyoruz:

"Ben toprağı ateşle yoğrulan bir diyarın,
Doğdum yad çizmelerle çignenen yakasında.
Ömrümü yutup geçen her kışın her baharın
İçinde ben ağların yalnız onun yasında.

*

Bastığım her toprağın koy cennet olsun yüzü,
Ben onu bir an için çiğneyib geçeceğim.
Varsın da buz bağlasın her bir çeşmenin gözü
Ben gene o içtiğim ağuyu içeceğim...

*

Varsın her çiçek bana versin baharı müjde,
Gönlümdeki dağların gitmez başımdan kışı...
Ben edemem aşkıma yad bir mabedde secde;
Bırak gittiğim yolun tufanlar olsun eşi!...

*

Ben gurbette ölürsem kalbine sokma çile,
Söyle dostlar gömmesin nâşımı topraklara...
Yakarak vücudumu kül edip verin yele
Belki bir zerre alsın rüzgâr bizim dağlara!...

*

Yok, ben ölmek istemem, görmeden doğma yurdu,
Ben orda ağlamışam ben orda öleceğim.
Söyle koy sevinmesin Kremlinin vahşi kurdu,
Ben tufanla doğmuşum, tufanla öleceğim!..."

Şairin özlediği "tufan" belki de, çok çekmez kopar. "Külünün bir zerresini" yellerin "bizim dağlara" yetirmesi hu-

susundaki muvakkar arzusu tahakkuk etmediyse de onun Kafkasya'ya beslediği sevginin teranesi şüphe yoktur ki

kurtulacak vatanın yüksek şahıhalarında istenilen akisleri yapacaktır. Bir de biz bu sevginin Elmas Yıldırım'daki ifadesini görelim.

Şairimiz, yurdu Azerbaycan'ı Kafkasya dışında kat'iyen tasavvur edemiyor:

"Ne İran'dan, ne Hint'den,
Ne Efgan'dan, ne Çin'den"
O "bir inci bulmuştur
Kafkasya'nın içinden!"

Kafkasya, büyük Şamilin koca Kafkası! Oh, Şair Onun gibi vuruşa bilseydi! Ne mesut olurdu! Bu, Kafkasyayı, göklere baş çekmiş, hürriyet ve istiklâl

savaşına çağıran bu dağları O, hiç söylemez "ne meleklerin cennetine ne de komünistlerin yeni dünyasına!" O, Kafkas'a aşiktir, işte bu aşkının ifadesi:

"Aşıkım Kafkas'a ger "Buzlu Cehennem"de *) yanam,
Taşınmaz korkulu dağlar bu tökenmez yasımı,
Ger melekler vereler cennet-i âlayı bana;
Söylerim: istemem, al cenneti ver Kafkasımı!

*
Kafkas'ın aşkı bütün zer dolu dünyaya değer,
Deseler yurdu unut, al "Yeni Dünyayı" eğer,
Söylerim: aşkımı ver, hakkımı ver, yurdumu ver,
Dinlesin koy bütün âlem bu boğulmaz sesimi!..."

Kafkasya dağları sadece şairin "gurbet" hislerini coşturmuyor, bu dağlar ona memlekette iken dahi ilham veriyordu. O en kuvvetli ve lirik şiiri olan "Dağlar"ı, Dağıstan'da öğretmenlik yaptığı sırada yazmıştı.

Aldığımız malûmata göre Ankara'daki Azerbaycan Kültür Derneği merhumun hatırasını yaşatmak için seçilmiş parçalarından ibaret bir antolojiyi yayınlamaya karar vermiştir.

M. Y.

*) Bu tabir Azerbaycanın ateşli şairi Gül-Tekin'den ıktibas olunmuştur.

Kafkasyadaki katliâmın 8 nci yıldönümü

(Matem toplantısı)

23 Şubat 1952 günü, Şimali Kafkasya Milli Komitesinin teşebbüsüyle, München'de büyük bir matem merasimi yapılmıştır.

Sekiz yıl evvel Şemali Kafkasya'nın Çeçen-İnguş, Karacay-Balkar bölgeleri ahalisi üzerinde Moskova canilerinin ika ettikleri korkunc katliâm yalnız Şimali Kafkasyalıların değil, fakat tarihi kader ve akıbetleri müsterek olan bütün Kafkasyalıların matemini onulustur.

Bu bakımlan, matem merasimi, aynı zamanda, Kafkasyalıların tesanüdüne işaret eden müheyyic bir manzara arz etmiştir.

Toplantının riyaset divanına tahsis edilen masasında dört Kafkasyalı yer almışlardır: Doktor Oroys (Azerbaycan), Profesör Abegyan (Ermenistan), Kn. Nakasidze (Gürcistan), Kantemir (Şimali Kafkasya).

Toplantıya ise kardeş Gürcü temsilcisi Kn. Nakasidze başkanlık etmiştir.

Toplantıda hazır bulunan 85 misafir meyanında, Kafkasyalıların başka Türkistan, İdil-Ural, Kırım, Ukrayna, Slovakya, Çek, Hırvatistan, Polonya, Belorusya, Macar ve Kalmık siyasi muhacir teşkilâtlarının temsilcileri de yer almışlardır.

Toplantı başkanı Kn. Nakasidze, açılış nutkunda hülâsaten şunları söylemiştir:

"Şimali Kafkasya Milli Komitesi bu toplantının başkanlığına beni getirmek suretile bana büyük bir şeref vermiştir. Bundan da hepiniz su neticeyi çıkarabilirsiniz ki, biz Kafkasyalılar, bir tek aile teşkil etmekteyiz. Bugünkü toplantımızın mevzuunu teşkil eden matemimiz haddizatında 1920-21 yıllarında, Kafkasya'nın Sovyet işgali altına girdiği günden itibaren başlamıştır. Biz bugün yalnız matem günümüzü yad etmek için değil, fakat aynı zamanda Sovyetler Birliğinde

Kafkasyalıların verdikleri kurbanları dünya efkârı umumiyesi karşısında belirtmek için toplandık.

23 Şubat 1944 de, Sovyet hükûmeti Kafkasya'da en korkunc cinayetini ika etti. Bir çok eyaletlerin ahalisi toptan olarak imha edilmiş, bakiyeleri ise Sibirya'ya sürülmüştür. Bu insanların yegâne "Kabahati" hürriyete olan sevgileriydi.

Bugünkü gün yalnız Şimali Kafkasyalıların değil, Kalmıkların, Kırım Türklerinin, Türkistanlıların ve diğer halkların matem günüdür.

23 Şubat 1944 de vukubulan ve umumiyet itibarile Sovyet kuruluşunun teessüsünden itibaren başlayan cinayet, Kafkasyalıların hayatında en feci bir devredir.

Gürcü ediplerinden biri, Kafkasya'nın çok korkunc şeyler gördüğünü, fakat dağlarının sağlam olduğunu yazıyordu. Belki, diyordu, "Kafkasya'yı muvakkaten susturmak mümkündür, fakat onun ruhunu ve emellerini mahvetmeğe imkân yoktur. Kafkasya dağları nasıl yıkılmazsa, Kafkasya halkları da mücadelelerinde sarsılmaz bir imanla duracaklardır."

Kn. Nakasidze, bundan sonra, matem merasiminde hazır bulunmak dostluğunu gösteren bütün misafirlere teşekkür etmiş, dünyanın her tarafında yaşayan Kafkasyalıların bugün matem merasimlerini tertip ettiklerini bildirmiş ve Moskova'nın vahşi katliâmında ve sürgünlerde mahvolan Kafkasyalıların hatıralarını yad etmek üzere, hazırunu ayakta bir dakikalık hürmet sükûnuna dâvet etmiştir.

Toplantı başkanı, bunu müteakip, bir çok telgraflar ve mektuplar alındığını söylemiş ve Bavarya Parlamentosu Başkanı Dr. Hundhammer' den gelen şu telgrafi okumuştur:

"Şimali Kafkasya Milli Komitesi — München

Sovyetler Birliğinde Şimali Kafkasyalılar üzerinde ika edilen barbarca katliâmın 8 nci yıldönümü münasebetile tertip olunan matem merasimine vaki dâvetinizden dolayı samimi teşekkürlerimi sunarım. Maatteessüf toplantıda hazır bulunamayacağımdan büyük teessür duymaktayım, zira vazifeten seyahata çıkmak mecburiyetindeyim ve merasim gününe kadar da dönemeyeceğim.

Sovyetler Birliğinde verdikleri kurbanlar dolayısıyla Şimali Kafkasyalılara en derin tâziyetlerimi beyan ederim.

Resmî sıfatı haiz bir devlet adamının, her türlü siyasi endişelerden âri olarak gönderdiği bu samimi telgraf hazırlan tarafından çok alkışlanmış ve, bundan sonra, aşağıdaki teşkilâtlardan ve eşaştan gelen telgraflar okunmuştur:

Almanyadaki Belorusya milli temsilcisi **B. Bortnik**, Ermeni **Taşnakçütün** fırkasının Almanya mümessiliği, Litüvanya milli komitesi başkanı **D. Zunde**, Litüvanya merkez delegasyonunun ABN teşkilâtındaki temsilcisi **Y. Gitis**, Almanyadaki Polonya muhacirler komitesi başkanı **Y. Müh. Y. Zavilic-Movinskiy** ve genel sekreteri **V. V. Şaboviç**, Milli Türkistan birlik komitesi başkanı **B. Kayyumhan**, Ukrayna milli konseyi başkanı **Dr. Baran** ve yardımcısı **Y. Müh. D. Andrievskiy**, Ukraynalıların Banderovçılar grubu ve ABN başkanı **Y. Steçko**, Bavary muhaceret işleri genel müdürlüğü temsilcisi **B. Otto Manfred von Tanwitz**, Almanyadaki ecnebi muhacirler merkez konseyi başkanı **B. Suhanec-Suheçkiy**.

Telgrafların okunmasını müteakip söz Şimali Kafkasya milli komitesi başkanı verilmiştir:

Bay A. N. Magoma şöyle demiştir: "Aziz misafirler ve Kafkasyalı kardeşler! Şimali Kafkasya halkının korkunç kaderi hakkında size izahat vermeme müsaade ediniz. Moskovanın Kafkasya üzerinde ika ettiği kanlı cinayetin bugün 8 nci yıldönümünü derk ediyoruz. O gün, Şimali Kafkasya halkının 40% nispetinde tasfiyesini intaç ettiren korkunç plân tatbik mevkiine konmuştur."

Bay Magoma bundan sonra barbarca katliâmın nasıl vukubulduğunu, mecmuamızın bundan evvelki nüshasında çıkan vesaike istinaden anlatmış ve bu

Derin saygılarımla Dr. Hundhammer"

cinayetin dünyada şüyu bulması üzerine her taraftan yükselen protestolara temasta, nutkuna şöyle devam etmiştir:

"Şimali Kafkasya milli komitesinin, bedbaht vatandaşlarımızın müdafaası için, Birleşmiş Milletler Kurulu Genel Sekreteri nezdinde yaptığı teşebbüsler ve müracaatlar maatteessüf neticesiz kalmıştır. Mamafî, şuna işaret etmek mecburiyetindeyim ki, halkın toptan imhası meselesi Birleşmiş Milletler Kurulunun muhtelif komisyonlarında ortaya atılmış ve hattâ şiddetli münakaşalara sebebiyet vermiştir. Bilhassa, 10 Ağustos 1951 de, Birleşmiş Milletler Kurulu ekonomi komisyonu müzakereleri esnasında, bu hâdise bir taraftan İngiliz ve Amerikan diğer taraftan da Sovyet delegeleri arasında şiddetli tartışmalara mevzu teşkil etmiştir. Fakat, bütün bunlara rağmen, mesele açık kalmıştır."

Bay A. N. Magoma, Sovyet hükûmetinin, cinayetine sebep olarak gösterdiği ithamın, yani "Şimali Kafkasyalıların göya harp esnasında Almanlara yardım ettikleri ve kıızlordu gerilerinde isyanlar çıkardıkları" şeklindeki iddianın esasız olduğunu söylemiş ve Şimali Kafkasyalıların zaten ötedenberi Rus istilasına karşı daima mukavemet ettiklerini tarihi delillerle ispat ettikten sonra sunları söylemiştir:

"Bu cinayetlerin hakiki sebeplerini Sovyetlerin mutlakiyetçi rejiminde ve Rusların emperyalist istiyaklarında aramak lâzımdır. Açık veya gizli tedhiş proleterya diktatörlüğünün temellerini teşkil etmektedir. Komünistler, işgal ettikleri memleketteri ancak tedhiş vasıtasıyla hükümleri altında tutabileceklerini iyi anlıyorlar."

Şimali Kafkasya millî komitesi başkasını, bundan sonra, yalnız Şimali Kafkasyalıların değil, fakat bütün Kafkasyalıların, nihai zafere kadar mücadele azimlerini tebarüz ettirmiş ve nutkuna şu sözlerle nihayet vermiştir: "Müşterek vatanımız Kafkasyanın yabancı boyundurduğundan kurtularak Kafkasya milletlerinin konfederatif esaslar dahilinde birleşmeleri daima siyasî programımız olmuştur ve programımız olarak kalmaktadır. Bu mukaddes gayenin tahakkuku için biz, Sovyetler Birliğinin bütün malikûm milletleriyle elele yürüyoruz, "Sizin ve bizim hürriyetimiz için!" parolası altında da yürümeye devam edeceğiz Yaşasın Kafkasya istiklâli! Yaşasın Sovyet zulmü altında mücadele eden milletlerin istiklâli!"

Bunu müteakip söz, tamamiyle imha ve sürgün edilen Kalmukların temsilcisi Bay Baalân'a (Balinov) verilmiştir. Bu çalışkan, temiz ve cesur küçük milletin temsilcisi derin bir teessür içerisinde dinlenen nutkunda ezcümle şunları söylemiştir:

"Aziz Kafkasyalı dostlarım! Teessürünüzün bütün derinliğini ben de ruhumda hissediyorum. Zira, hemen hemen aynı zamanda ve aynı feci akıbete bizim küçük Kalmuk milletimiz maruz kaldı. Sovyet hükûmeti bu korkunç cinayeti hangi mefkûrelerin tahakkuku için işledi? Bu cinayet komünizmin zaferi namına dahi değil, fakat sırf Rus hâkimiyetinin bütün Sovyetler Birliği dahilinde sağlam bir surette yerleşmesi "büyük ve vahit Rusya"nın muhafazası namına vukubulmuştur. Yeni bir harbe hazırlanan Moskovaya esir milletlerimiz itimat telkin etmiyor ve Moskova bizi imha yoluna girmiş bulunuyor."

Bay Baalân, küçük Kalmuk milletin sulh içerisinde yaşamak, çalışmak ve Tanrıya inanmaktan başka bir emel peşinde koşmadığı halde barbarca bir surette nasıl imha edildiğini müheyyic bir lisanla anlatmış ve sözlerini şöyle bitirmiştir:

"Milletlerimizin bugünkü vaziyetleri fecidir. Kızıl Moskova bütün hür dünya için bir tehlike halini almıştır. Hattâ ilk

nazarda Stalin'in vaziyete hâkim olduğu dahi zannedilebilir. Fakat iblis, gösterilmek istendiği kadar korkunç değildir. Biraz dikkat edilince, gerek Sovyetler Birliği dahilinde gerekse dış âlemde, milletlerimizin kurtuluş saatinin yaklaştığına dair bir çok ümit verici emareler bulmak mümkündür. Ve ben, geçkin yaşta bulunmama rağmen, inanıyorum ki, Kafkasyalıların çok büyük bir toplana daha iştirak etmek imkânını bulacağım. Fakat bu defa München'de matem merasiminde değil, Terk-Kala'da hürriyet ve istiklâl merasiminde."

Çok alkışlanan bu heyecanlı hitabeden sonra söz alan Gürcü temsilcisi D. Vachnadze'nin nutkunu okuyucularımız, mecmuamızın makaleler kısmında bulacaklardır.

Bundan sonra muhtelif teşkilâtlara mensup bir çok hatipler söz almışlardır, ki bunları kısaca aşağıya naklediyoruz:

B. Voskobinik (Ukrayna Millî Konseyi temsilcisi) - Kafkasya'nın millî mefkûre uğruna verdiği kurbanlar önünde baş eğdiğini söyleyerek, Ukrayna Millî Konseyi namına beyanı taziyette bulunmuş ve sözlerini şöyle bitirmiştir: "Bolşevizmle mücadele halinde bulunan bütün milletlerin, hürriyet ve istiklâllerini elde edecekleri gün artık uzak değildir."

Kafkasya halklarına sulh ve hürriyet! Yaşasın sarsılmaz Kafkasya-Ukrayna dostluğu!"

B. İlniçkiy (A. E. N. deki Ukrayna delegasyonu temsilcisi) - Kafkasyalıların mücadele azmine ve aralarındaki tesanüde hayran olduğunu belirtmiş, Kafkasyalılarla Ukraynalılar arasındaki dostluktan son derece mütehassıs bulunduğunu söylemiş ve bunun aynı düşmandan çekilen aynı zulümden ileri geldiğine işaretle şöyle demiştir: "Aziz Kafkasyalılar, mütesanit olalım, zira hürriyetimizin zamini budur!"

B. Menzel (Bavarya muhaceret işleri genel müdürlüğünden) - "Bayanlar, Baylar! Her hangi bir kurulun namına söz söylemek selâhiyetini haiz değilim. Çok iyi tanıdığım Şimali Kafkasyalıların elemine bütün mevcudiyetimle iştirak etti-

ğimi şahsen belirtmek istiyorum. Hepinize, vatanlarınızın hakiki efendisi olarak, hür memlekelerinize dönmenizi candan temenni ederim."

Bay Y. Müh. Glaskov (Yüksek Kazak Konseyi başkanı) - Kazaklar namına beyan taziyette bulunduktan sonra, "Stalin'in soğuk harpten, soğuk sulhe" geçmek istediğini ve bu yolda cehennemî propaganda makinesini harekete geçirdiğini belirtmiş, fakat artık hiç kimse'nin buna aldanmadığını söyleyerek, kat'i zaferin temini için bütün esir milletlerin aralarındaki tesanüdünü bir kat daha arttırmakta olduklarına işaret etmiştir.

Bay Dr. Pokorniy (Slovak Milli Komitesi temsilcisi) - "Şimali Kafkasyalıların matemi hepimizin matemidir. Aynı faciayı yarın bolşeviklerin boyunduruğu altında yaşayan her hangi bir milletin başına gelebilir. Harpten sonra yeniden kaç memleketin bolşevikler tarafından işgal edildiğini gördük. Sovyet rejimi ve kızıl istipdat, mütemadiyen daha fazla yayılmaktadır. Slovak milleti de Kafkasya milletlerinin çektiklerini çekmiştir. Biz de şimdiye kadar millî istiklâlimiz için mücadele ettik ve ediyoruz. Müsterek mücadelemizin zaferle neticeleneceğinden eminiz. Kafkasyalı dostlarımızı temin edebilirim ki mücadelemizde onlarla beraberiz."

B. Sunnun (Millî Türkistan Birlik Komitesi temsilcisi) - "Şimali Kafkasyalı kardeşlerimizin bu matem gününde biz Türkistanlılar onlara, en derin taziyetlerimizi sunarız. Moskova cellâtlarının ika ettikleri cinayete karşı yükselen protestoya biz de sesimizi katıyoruz. Şimali Kafkasyalıları millî kahramanları ve rehberleri Büyük Şamil'in mücadelesini elbette ki devam ettireceklerdir. Biz Türkistanlılar, nihai zafere kadar, elde silâh, sizlerle beraber mücadele edeceğiz. Yaşasın Kafkasya istiklâli!"

B. Dr. Korzaya (Almanyadaki Gürcü Kolonisi başkanı) - Şimali Kafkasyalı kardeşlerin matem günü münasebetiyle Gürcü muhacirleri namına beyanı taziyette bulunduktan sonra şöyle demiştir: "Şimali Kafkasyalıların, kahraman İmam

Şamilin idaresi altında, Moskof istibdadına karşı yürüttükleri mücadele bütün medenî dünyanın hayranlığını celbetmişti. Karl Marks bile, Şimali Kafkasyalıların millî istiklâl mücadelelerine hayran kalmış ve hürriyet uğruna nasıl mücadele edildiğine dair misalin Kafkasyalılarından alınabileceğini söylemişti. Şamil, müsterek mücadele için, Şimali Kafkasyalıları nasıl bir araya getirmişse, biz de vahit ve konfederatif bir Kafkasya için mücadele etmeliyiz. Bu yolda bütün demokrasi dünyasının bizi destekleyeceğinden emin olabiliriz. Bu desteğe ve kendi kuvvetlerimize güvendiğince, vatanımızın geleceği hakkında ümitvar olmalıyız. Yaşasın Kafkasya Birliği!"

B. Dr. Soysal (Kırım Türklerinin temsilcisi) - Kırımlıların, bu matem gününde, Şimali Kafkasyalıların elemine bütün kalpleriyle iştirak ettiklerini belirtmiş ve kızıl emperyalistlerin Kırım Türklerini de aynı akıbete duçar kıldıklarını söyledikten sonra şöyle demiştir: "Kırım Türkleriyle Şimali Kafkasyalıları daima en samimî münasebatta bulunmuşlardır. Hattâ bir zamanlar Kırım Hanları kendi çocuklarını, talim ve terbiye için Çerkesistana gönderirlerdi. Aramızdaki bu dostluk hiç bir zaman ölmeyecek, bilâkis müsterek düşmana karşı yürütülen mücadelede büsbütün kuvvetlenecektir."

B. Prof. Vîr (Çek Demokratik Federasyonu) - Moskova tarafından ika edilen namütenahî cinayetlerin artık medenî dünya tarafından ehemmiyetle nazarı itibara alınması lâzım geldiğini söylemiş ve şöyle demiştir: "İmin bütün neticeleri bugün sukuta doğru gitmektedir; bolşevizm kültürü imha ediyor. Tehlike çok büyüktür ve bu bütün milletleri alâkadar eder. Maatteessüf bolşevizmin ne ifade ettiğini henüz herkes anlamamıştır. Bizim vazifemiz, dünyanın ne büyük bir tehlike karşısında bulunduğunu herkese izah etmektir."

B. Yusuf Sultan (Idil-Ural) - Birleşmiş Milletler Kurulunun, Sovyetler Birliğindeki gayrı-rus milletlerin sistematik bir surette imhası meselesini artık ciddiyetle ele alması lâzım geldiğini söyleyerek

demıştir ki: "Bolşevik hükümetinin gayri insani faaliyeti gayri-rus halklar üzerindeki tazyikini gitgide arttırmaktadır. Rus emperyalistlerinin, halkları toptan imha maksadiyle, yüzlerce senedenberi tatbik ettikleri katliâm artık durdurulmalıdır."

B. Buç (Hırvat Komitesi temsilcisi) - Kafkasyalılarla Hırvatların acı kaderleri arasındaki mülâhazeye işaret etmiş ve sözlerini şöyle bitirmiştir: "Yaşasın bütün milletlerin hürriyet ve istiklâlleri! Yaşasın insanîyet!"

B. Dr. Oroys (Azerbaycan) - Rus emperyalizminin eski zamanlardanberi gayri-rus halklar üzerinde tatbik ettiği imha siyasetinin tarihçesini yapmış, Hristiyanlığı yaymak bahanesiyle tevessül eden Rusların Kafkasyayı işgal ettikten sonra buraya kölelik rejimini getirdiklerini söy-

lemiş ve şunları ilâve etmiştir: "Şimali Kafkasyaların faciası bizim müşterek faciamızdır. Moskof bolşevikleri tarafından ika edilen cinayetin cezalandırılacağı saatin uzak olmadığını ümit ediyorum."

Bundan sonra, toplantıda bulunan Almanlardan Bay Geibel ile "Neu-Zeitung" gazetesi muharrirlerinden Bay Schulz söz alarak Kafkasyalılara beyanı taziyette bulunmuşlar ve sempatilerini izhar etmişlerdir. Bunlardan ikincisi bu münasebetle Rusların Katyn katliâmına da temas etmiş ve bu işin gizli kalan taraflarını belirtmiştir.

Kafkasyalılara büyük bir sempati ve Rus vahşetlerine karşı derin bir infial tezahürü halini alan bu nutuklardan sonra toplantı başkanı riyaset divanına gelen aşağıdaki karar suretini okumuştur:

Karar sureti

23 Şubat 1944 tarihinde Kafkasya'da ika edilen Génocide (halkın toptan katli) hâdisesinin 8 nci yıldönümü münasebetile, 23 Şubat 1952 günü München'de Kafkasya, Polonya, Çehiya, Slovakya, Macaristan, Ukrayna, Hırvatistan, Belorusya ve diğer milletlerin temsilcilerinin iştirakile yapılan matem toplantısı, Şimali Kafkasya'da masum Çeçen-İnguş ve Karaçay-Balkar ahalisi üzerinde Sovyet hükümetinin ika ettiği barbarca cinayeti şiddetle protesto eder.

Toplantı, Birleşmiş Milletler Kurulunun, Kurul anayasasının 87 nci maddesine uygun olarak, bu müthiş cinayetin yerinde tetkiki için, Kafkasya'ya bir tahkik heyetinin gönderilmesini talep eder.

Toplantı, Birleşmiş Milletler Kurulu Genel Sekreteri Triegve Lie'den Kafkasya'daki (Génocide) meselesinin, yakın bir zamanda, Birleşmiş Milletler Kurulu'nun selâhiyeti haiz organının gündemine alınmasını rica eder.

- Bu karar suretinin oy birliğiyle kabulünden sonra toplantı başkanı matem merasimini çok alkışlanan heyecanlı bir nutukla kapatmıştır. Muhtelif milletlerin

temsilcileriyle gazeteciler geç saatlere kadar salonda kalarak hasbîhallerde ve fikir teatisinde bulunmuşlardır.

R. Traho

Muhtelif memleketlerde yapılan matem merasimi

München'de yapılan büyük matem merasiminden başka dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan Kafkasyalılar da toplantılar tertip ederek Kuzey Kafkasya ahalisinin Ruslar tarafından toptan imha veya sürgün edilmeleri faciasının 8 nci yıldönümünü yâdetmişlerdir. Kafkasya halkları arasındaki tesanüdün ve müsterek düşmana karşı sonuna kadar mücadele azminin bir defa daha tezahürüne imkân veren bu kanlı yıldönümü hakkında muhtelif memleketlerden gelen haberleri, yerimizin azlığı dolayısıyla, kısaca vermek mecburiyetinde kalıyoruz.

TURKIYEDE

ANKARADA - Azerbaycan Kültür Derneği binasında tertip olunan matem merasimi de Kafkas tesanüdünün yeni bir nümayişine vesile teşkil etmiştir. Filhakika Kuzey Kafkasyalılar bu toplantıya riyaset etmesini Azerbaycan Şurayı Millisinin sabık reisi Sayın Bay Mehmet Emin Resulzade'den rica etmişlerdir. Bay Resulzade'nin kısa bir hitabe ile açtığı bu merasimde Bay Ramazan Karça 8 yıl evvel Kuzey Kafkasyada, Moskova emperyalistleri tarafından ika edilen katliâm hakkında izahatta bulunmuştur. Merasim huzin ve vakur bir hava içerisinde cereyan etmiştir.

ISTANBULDA - Kuzey Kafkasya Kültür Derneği tarafından Eminönü Halkevinde yapılan toplantı da çok müheyyic olmuştur. Bu toplantıda, Bay Mehmet Ketey, Kuzey Kafkasya'da Rusların 8 yıl evvel giriştikleri tehcir hareketi hakkında mufassal malûmat vermiş, bundan sonra söz alan tanınmış Türk muharrirlerinden Bay Kadircan Kafli heyecanlı bir hitabede bulunmuş, Türkiye ile Kafkasya arasındaki tesanüt ve kardeşliği tebarüz ettirmiştir.

AMERIKADA

NEW-YORK'da - Kuzey Kafkasyadaki feci katliâmın 8 nci yıldönümünü yâdetmek üzere burada tertip edilen toplantıya 75 kişi iştirak etmiştir. Davetliler arasında Amerikan matbuatı muhabirleriyle radyo muhabirleri ve "Herald News" gazetesinin başmuharriri yer almışlardır. Toplantıya Amerikadaki Kuzey Kafkasya Yardımlaşma Cemiyeti başkanı Bay A. Şibşe başkanlık etmiş, Şimali Kafkasya Milli Komitesi âzalarından B. Bilatti ile K. Tambi tehcirin nasıl vukubulduğu hakkında etraflı izah

hatta bulunmuşlardır. Bu korkunç katliâmı protesto maksadiyle toplantıda kabul olunan karar sureti "Amerikanın Sesi" vasıtasıyla 8 dilde yayımlanmıştır.

LONG-BEACH (Kaliforniya'da) - Burada ikiyüz kişinin iştirakiyle yapılan toplantıya, Kafkasyalılardan başka yerli Amerika makamları temsilcileriyle matbuat müntesipleri ve Birleşmiş Milletler Kurulu temsilcisi Dr. Dotson da gelmişlerdi.

Şimali Kafkasya Milli Komitesi başkan yardımcılarında Sultan Kuatza, Kuzey Kafkasya'da 8 yıl evvel vukubulan katliâm hakkında izahatta bulunmuş ve Kafkasya halklarının istiklalleri uğruna yaptıkları mücadeleyi anlatmıştır.

Sovyetler Birliğindeki gayri-rus halklarının milli mücadelelerine sempatisiyle şöhret bulan Senatör Kersten'in, gönderdiği samimi taziyet telgrafı okunduktan sonra, Moskovanın cinayetini protesto maksadiyle Birleşmiş Milletler Kuruluna verilecek karar sureti okunmuş ve oy birliğiyle kabul olunmuştur. Bu teşebbüsün Birleşmiş Milletler Kurulu temsilcisi D. Dotson vasıtasıyla yapılması rica edilmiş, Dr. Dotson'da bu şerefli vazifeyi yerine getirmekten büyük bir zevk duyacağını tebarüz ettiren bir hitabede bulunmuştur.

AVUSTRALYA'DA

ANNADALE - Buradaki bir vatandaşı-mız şöyle yazıyor: "Burada çok az Kafkasyalı var; topu topu 6 kişiyiz. Milli matem günümüz olan 23 Şubat 1944 gününün 8 nci yıldönümünü hatırlamak üzere bir araya toplandık ve buradaki dostlarımızla yerli gazetelerin muhabirlerine bu korkunç facia hakkında izahatlarda bulunarak milli istiklâl mücadelemizi anlattık."

AVUSTURYA'DA

KLAGENFURT - Bu şehirde bulunan muhacir kampındaki vatandaşlarımızdan H. Kade ve Ali Hasanzade bildiriyorlar: "Milli matem günümüzü hep birlikte yaşadık ve Sovyet cellâtlarını lânetledik."

URDUN'DE

AMMAN - Burada bulunan Kafkasyalıların tertip ettikleri matem merasiminde, B. Hamî ile C. Soobsok birer nutuk söyleyerek Kuzey Kafkasya'da kızıl cellâtlar tarafından işlenen cinayet hakkında izahat verdikten sonra, Sovyet hükümetini protesto maksadıyla bir karar sureti kabul olunmuş ve Urdun'deki ecnebi devlet mümessillerine gönderilmiştir.

Aynı gün, Şimalî Kafkasya'daki tehcir kurbanları için, Amman'daki Kral ce-

miinde mevlût okunmuş, namaz kılınmıştır.

ALMANYA'DA

München'de yapılan büyük matem toplantısından başka, Almanya'nın diğer şehirlerinde yaşayan Kafkasyalılar da 23 Şubat günü toplantılar tertip ederek milli matem gününü anmışlardır.

Yalnızlık içerisinde geçen müheyyil bir matem günü

Nürnberg şehrinde yaşayan Eyyüp Şümen adındaki vatandaşımız bize aynen şunları yazıyor: "23 Şubat günü hayatımın en kederli günü oldu. Yalnız başıma ormana gittim ve Sovyet tedhisinin kurbanları olan zavallı kardeşlerim için, bütün gün dua ederek ağladım. Bu günün bütün keder ve ağırlığını yalnız yaşadım, zira bulunduğum kampa benden başka Kafkasyalı yoktu."

Siyaset sergüzeştçilerine karşı protestolar devam ediyor Azerî gönüllülerinin mektubu

İkinci dünya savaşı sıralarında Ruslara karşı mücadeleye giren Azerî gönüllülerinin namı-hesabına siyasî spekülasyonlara girişmiş maceraperestlere karşı protestolar devam etmektedir.

Yeni muhaceretin en münevver zümresine mensup bir grup Azerbaycanlı tarafından aldığımız mektubu aynen neşrediyoruz:

"Kafkasya" Dergisi Müdürlüğüne
München

Sayın Müdür Bey,

Bir sıra maceraperestlerin münferit hareketlerinden başka bir şey ifade etmeyen "Wiesbaden ihaneti" bütün milletçe yer yer protesto edilmesine rağmen Bay Fethalibeyli tarafından hâlâ desteklendiği gelen haberlerden anlaşılmaktadır.

Bay A. Fethalibeyli'nin, mahut "Rusya Milletlerini Kurtarma Şurası" namı tesekkülün fikirlerini yayan "Svobodny Kavkaz" mecmuasına iştirakinin anlaşılması da bu haberleri teyit etmektedir. Ve gene duyduğumuza göre, A. Fethalibeyli "Yeni Muhaceret" i temsilen hareket ettiğini de şurada burada söyleyip duruyor.

Biz aşağıda imza eden ikinci dünya savaşı sıralarındaki Milli Mücadeleye iştirak etmiş Azerî Gönüllüleri, Fethalibeyli-Dudanginski ile aramızda her hangi bir ilgi bulunmadığını beyan eden şu mektubumuzun derginizin sıradaki sayısında derc edilmesini saygı ile rica ederiz.

Dr. Salahh, Y. Müh. Selim Selçuk, Üniversiteli A. Rıza Turan, Öğretmen Lâîf Elsever, Hukukçu Feyzullah Kılıç Ali, Öğretmen M. Hakkı Türkekul, Hukukçu A. Haydar Aras, Öğretmen Süleyman Tekiner, Dr. Mehmet Kengerli, Hukukçu Hüseyin Aksu, Öğretmen Nabi Turanlı, Dr. Feyyaz Kasımoğlu, Dr. Sultan Hacıoğlu, Dr. Ahmet Yaşat, Öğretmen Haydar İsmaili, Y. Müh. A. Osat Babaoğlu, Ekonomist Enver Roman, Öğretmen Celil Teker.

"Azerbaycan" gazetesindeki kalpazanlık münasebetiyle

Mecburi bir izah... daha

Yazan: F. Daryal

Mecmuanızın 2-3 sayılı (Eylül-Ekim) sayısında çıkan "Mecburi bir izah" başlıklı yazım, şimdiki muhatablarımı her nedense pek kızdırmıştı. Bu defaki yazıma "Mecburi bir izah daha" başlığını koymam bundan ileri geliyor. Zira bu başlık onlar üzerinde, Toreador'ların kullandıkları kırmızı kumaşın tesirini yapıyor: saldıyorlar... O zaman boynuzlarından yakalayup kulaklarını kesmek kolay oluyor. Şimdi gelelim "boğacıklara".

"Azerbaycan" (zavallı Azerbaycan!) gazetesi 30 küsur senelik Azerbaycan muhaceretine dikkate değer bir yenilik getirdi: mecmua bilhassa rusça çıkıyor! Vaki bu 44 sahifelik "hezeyaname"ye 12 sahifecik de Türkçe ilâve edilmiş. (Beni "Azerbaycanca" değil "Osmanlıca" yazmakla itham edenler aynı nakabili içtinap yolu tutmuşlarsa da, güzel dilimizi ağızlarına burunlarına buluşturmışlar. Yavaş yavaş öğrenirler elbette.)

Mecmuanın bu Türkçe kısmı Türk efkârı umumiyesini ve kısmi azami Türkiyede yaşayan Azerbaycanlıları dalâlete sevk etmek ve aldatmak için kaleme alınmıştır. Burada Atatürke yapılan medhiyelerden tutun da Türkçülük, İslâmcılık, hürriyet ve istiklâl mefkûrelerine bağlılığın her türlü izahına varıncaya kadar her şeyi bulursunuz. "Wiesbaden macerası"nın bu kısımdaki izahatı da, sureti mahsusada Türk efkârı umumiyesi için kaleme alınarak Karsta çıkan "Ekinci" gazetesine verilen metnin aynısıdır.

Rusça kısmında başka bir hava esiyor. Burada "Wiesbaden macerası"nın

"patronlar"a uygun gelen başka bir izahını görür. Ruslarla aynı masaya oturup Milli Azerbaycan dâvasını Rusyanın iç meselesi haline neden getirmek icap ettiğinin bin bir türlü sahte mürâi tevîlini okursunuz.

Burada, ömrünün mühim bir kısmını Azerbaycanda değil, Rusyada geçiren, stalinizm felsefesinin bütün oportunist, karyerist, materyalist prensipleri kemiklerine, iliklerine kadar işleyen azgın bir megalomanın, tecrübe ve kabiliyetine, boynuna ve bacağına bakmadan, gerek Azerbaycan istiklâlinin ilânına takaddüm eden devirlerde, gerekse ondan sonra yapılan milli istiklâl mücadelesini bir kalemde nasıl yok etmeğe kalkıştığını; müstakil ve milli Azerbaycan devletini kurarak, milletin reyî ile iş başına gelen insanları nasıl hiçe sayıp, Azerbaycan namına konuşmak selâhiyetinin ancak kendisinde bulunduğunu iddia edecek kadar tedavisi imkânsız bir meczubiyete nasıl düştüğünü görürsünüz, ve nihayet burada, zerre kadar şeref ve haysiyeti bulunan bir insanın baş vurmayaacağı en âdi tahriflere, yalanlara, palavralara, hezeyanlara ve bütün bunlardan daha ağır olarak sahtekârlıklara ve kalpazanlıklara rastlarsınız.

Şimdi geçelim iddia ve ithamlarımızın ispatına. (Zira biz, yirmi seneyi geçen meslek hayatımızın verdiği tecrübe ile, sağa sola pervasızca ve patavatsızca kalem sallamanın mesuliyetini iyi biliriz. Muhatablarımız da bunu bu defa öğrenirler.)

1- Evvelâ şu mahut "Wiesbaden kongresi" çabânını deşelim. Hiç bir tevîl,

hiç bir izah ve hiç bir "taktik mülâhaza" şu hakikati gizleyemez ki, Azerbaycan namına bu kongreye iştirak edenler, Azerbaycan milli dâvasının **Rusyanın iç meselesi** olarak tetkikine razı olmuşlardır. Bunu bilerek yapmışlarsa, hiyanet etmişlerdir. Şuursuzca ve bilmeyerek bu oyuna kapılmışlarsa, o zaman da bu işlerden çekilmeli ve artık Azerbaycan namına konuşmak iddiasından vaz geçmelidirler. Wiesbaden'de imzalanan esaslar dahilinde "bolşevizme karşı müsterek cephe" açmak, Azerbaycan'a kızıl Rusların yerine, beyaz Rusların getirilmesini kolaylaştırmak demektir.

Nitekim, Wiesbaden kongresinin mürettiplelerine, bolşevizme karşı kurulan bu müsterek cepheye, "demir perde" gerisindeki diğer bolşevik mahkûmu milletlerin neden iştirak ettirilmediği sorulduğu zaman, bir çok kaçamaklardan sonra, şu cevap alınmıştır: "Biz ancak Sovyetler Birliğini teşkil eden milletlerin mukadderatıyla meşgulüz."

O zaman kendilerine kaçamak yolu bırakmayan şu sual soruldu: "Şu halde hani Letonya, Litüvanya ve Estonya mümessilleri?"

Cevap şu oldu: "Biz bu üç Baltık memleketinin istiklâlini tanıyoruz."

Şimdi biz, efkârı umumiye karşısında Wiesbaden "kahramanları"ndan şu suallerin dolambaçsız ve açık cevaplarını bekliyoruz:

a) Üç Baltık memleketinin istiklâlini tanıdığı için onların mümessillerini Ruslarla bir masaya oturmağa davet etmediğini açıkça söyleyen bir kurul, bu suretle, Sovyetler Birliğindeki diğer milletlerin istiklâlini tanımadığını zımnen söylemiş olmuyor mu?

b) "Wiesbaden'cilerin" organı olan "Azerbaycan" gazetesinin (tarihsiz) 1 nci sayısının 40 nci sahifesinde, A. Şeyhulislam bize "çıgırtkan isterik şovinistler" vasfını neden takıyor? İstiklâlimizin kayıtsız şartsız olarak tanınmasını istediğimiz için mi? "Biz Rus milletine karşı hiç bir zaman husumet hisleri beslemedik" (sahife 38) demek suretile "patron"ın gözüne girmeğe çalıştığı zaman hemen akabinde şu cümleyi ilâve et-

meğe neden lüzum görüyor: "Biz 'Kafkasya' mecmuasındaki çıgırtkanlar gibi, milletimizi Rus milletine karşı mücadeleye hiç bir zaman çağırmadık ve çağıramayacağız"?

Bizim Rus emperyalizmine karşı değil de Rus milletine karşı mücadele ettiğimizi gösteren bir tek yazı bir tek cümle gösterebilir mi?

Fakat Ru semperyalizmi, Rus milletinin memleketi mize akını şeklinde tecelli ediyorsa, memleketimiz yerli halkından "temizlenerek" topraklarımıza Ruslar yerleştiriliyorsa, altabemiz ve lisanımız ruslaştırılıyorsa, milli an'anelerimizi rus âdetleri istihlâf ediyorsa, Azeri kadınları ve kızları Rus mujiğinin sulyalarıyla kirletiliyorsa ve, bütün bunlara rağmen, siz Ruslara karşı mücadeleden sarfı nazar ediyorsanız, kimin namına, kimin karşı mücadele ettiğinizi lütfen izah eder misiniz?

Sizde milli menfaatların fevkine yükselen böyle patavatsız bir Rus dostluğu seyhliğe ve islâmîliğe yakışır mı? Ay Şeyhulislâm?

2. Aynı derginin 44 nci sahifesinden 30 küsurunu Fethalibeyli - Dudanginskiy işgal etmiştir. Fakat mecmuanın kapağında onun ismini göremezsiniz. "Yazı kurulu": Ceyhun Hacibeyli, Mecit Musazade, İsmail Akber'den ibaretmiş. Birincisi Paris'te, son ikisi de Amerikada bulundukları için München'de dönen bu dolaba onlar tarafından "kurulduğunu" düşünmek gülünç olur. Bihassa dürüstlüğü ve temiz vatanperverliğiyle tanınan Mecit Musazade'nin bu dolaba girdiğine biz bir türlü inanmak istemeyiz. Mesele şudur ki Wiesbaden macerasını perde arkasında nasıl Fethalibeyli - Dudanginski hazılamışsa, bu defaki "Azerbaycan" dergisinin kurulu murulu da yine ondan ibarettir. Fakat "rehber" hiç kendi ismini mecmuanın başına koyup bir gazeteci seviyesine iner mi?

Bu siyaset meczubunun, "Rusya federasyonu" dâvasını güden "Svobodny Kavkaz" adındaki dergide, tarihi hakikatleri nasıl tahrif ettiğini, milli dâva yolunda yapılan bunca faaliyet ve dökülen bu kadar kanı hiçe sayarak, Azer-

baycan istiklâl mücadelesinin ancak onun Berline gelmesiyle başladığını ne budalaca delillerle isbata kalktığını (mecmuamızın 6 No lu Ocak nüshasında çıkan) "Bir mektuba cevap" başlıklı yazımda kaydetmiştim.

Fethalibeyli-Dudanginskiy aynı kafa-da gitmekte devam ediyor ve 30 küsur sahife boyunca, tahriflere, hezeyanlara, iftiralara, sahtekârlıklara baş vurarak sunu ispat etmeğe çalışıyor ki, Azerbaycan milletinden rey almış bir tek kurul vardır: muhayyel "milli birlik meclisi"! Azerbaycan namına söz söylemek hakkını haiz bir tek "rehber" vardır: kendisi.

Onun kullandığı şu ağza bakın: (sahife 16) "Yolumuzu aydınlatan millî bir programa ihtiyaç vardı..." (yâni ondan evvel hiç kimse millî program çizmemiş) — (sahife 17) "Kurultayda Azerbaycanın bütün bölgelerini temsil eden hemen hemen bütün teşkilât ve birliklerden mümessiller toplanmışlardır" (daha ne istiyorsunuz? Bütün Azerbaycan halkı Berlinde mükemmelen temsil edilmiş!) — (aynı sahifede) "Meclisî, teşriî bir organ olarak Alman hükûmetinin tanınmasına tabî değildi, fakat komitenin, hükûmet organı (!) olmak hasebile Almanlar tarafından tanınması lâzımdı, bunun için de istiklâlin tanınmasına kadar komite kurmamak ve meclisin (!) teknik icra organı (!) olarak Stab'ı saymak kararı alındı" (insan kara cahili hukuku düvel işlerine burnunu soktuma iste böyle gülünç vaziyetlere düşer.) — (sahife 18) "hakikaten kurultay mübarizlerimizin yolunu aydınlatmış, milletimizin (!) gayretini birleştirmiş, Türk ve Kafkasya milletlerinin (!) pratik ve mesai birliğinin esasını kurmuştur" (neler olmuştaki Türk ve Kafkas milletlerinin (!) haberi yok!) — (sahife 25) "Kurultay tarafından secilen (!) benî ise Alman hükûmeti (!) bütün Azerbaycan ılların temsilcisi ve sözcüsü olarak tanıdı" (Bu kadarına da razı ama, böyle bir "tanıma" olmamıştır. Kurultayda başkan muaviniğinden başka hiç bir seçim yapılmadığını ise müteaddit defalar hatırlatmıştık), — (aynı sahife) "Benim şahsıma gelince, **ben** milletimi (!) mücadeleye ça-

ğırmağa kalkmazdım eğer..." ve saire (herif Hitlerin ve Musolîninin ağızlarını kullanıyor.)

Harbin tesadüfî seyri ile Almanyaya düşen bu zavallı hastanın, o zaman bütün Avrupayı titreten mağrur nazi rejimi içerisinde, "meşru" bir Azerbaycan "teşriî organı" ve, selâhiyetini bu organdan alan bir de "icra organı" (yâni hükûmet) vücude getirdiğini, yâni Alman devleti içerisinde "meşru" bir Azerbaycan devleti kurduğunu iddia edecek kadar meczubiyete düştüğünü gösteren bu bir kaç cümleyi, gelişî güzel olarak seçtik.

"Azerbaycan" mecmuasını dikkatle okuyanlar orada Fethalibeyli-Dudanginski'nin, gûya Alman makamlarına verdiği ultimatomların ve notaların tamamile hayal mahsulü olan uydurma metinlerini bulacaktıdır. Söylemeğe lüzum varmadır ki, eğer o devrin "mayor Dudanginski" si her hangi bir Alman makamına böyle bir yazı verseydi, Gestapo çavuşu onu kulağından tutarak tekmesini onun yumuşak yerine vura vura alıp götürürdü ve Fethalibeyli-Dudanginski bugün yaptığı gibi martaval atmak imkânını bulamazdı.

Fethalibeylinin, Berlindeki faaliyetin tarihçesi hakkında yazmakta devam ettiği bu uydurmalar ve tahrifler üzerinde fazla durmağa değmezdi.

Fakat o zamanlar Berlinde bulunan beni bile, "Rozenberg'in karşısına çıkarak apolet ve nişanlarını söküp onun ayaklarına fırlatarak istiklâl talebinde bulunduğu" hakkındaki palavrasına inandıran, hattâ kıymetli muharrir Mirza Bala ile İstanbul gazetelerinde yaptığım ve sonra çok pişman olduğum polemide bu yalanı tekrarlatacak kadar inandıran bu azılı yalancının, Berlindeki vaziyetten bihaber bazı vatandaşlarımızı da dalâlete sevk edebileceğini düşünerek, aşağıdaki noktaları tavih ve tasrihe lüzum görüyorum:

a) İkinci dünya savaşı esnasında, ezeli düşmanımız olan Moskof ordularına karşı, on binlerce Azerî gönüllüsünün yaptığı parlak mücadeleden müteaddit defalar sitayişle bahsetmiş ve bu müca-

delenin vüs'at ve ehemmiyetini her fırsatta tebarüz ettirmiştik. Genç Azeri vatanperverleri cephelerde kahramanca kan dökerken Berlinde de, gerek bu mübarizlerin vaziyetlerini ıslah etmeğe, gerekse Milli Azerbaycan davasının mahiyetini Alman makamlarına anlatmağa matuf büyük bir faaliyet gösterilmiştir.

Bu faaliyet neticesinde kamplardaki esirlerin, gönüllülerin ve zorla çalıştırılan işçilerin vaziyetlerini bir dereceye kadar ıslah etmek mümkün olmuş ve, Almanlar cephelerde müşkül vaziyetlere düştükçe, daha fazla tavizler koparmak imkânı bulunmuştur.

Bu arada, Azerbaycanlıların istiklâl taleplerini izhar eden bazı nümayişler ve toplantılar (Kurultay ve sair) yapılmışsa da bunlar daha ziyade platonik mahiyette idi ve Alman makamları bu nevi nümayişlere sırf gönüllülere "ruh vermek" için müsaade ediyordular.

Yoksa koskoca Polonyayı, Ukraynayı, Çekoslovakyayı, Balkanları ve Fransa gibi büyük bir devleti müstemleke haline sokan Almanyannın, sırf Dudanginski'nin kara gözleri için, Azerbaycana büyük siyasi haklar tanıdığını ve devlet içinde devlet kurmağa müsaade ettiğini, ancak Fethalibeyli-Dudanginski gibi meczup megalomanlar iddia edebilir. Yine Fethalibeyli-Dudanginski gibi zihin ve ruh hastalarıdır ki, geliş güzel Berline davet ettiğimiz bir kaç zabitan ve o esnada Berlinde bulunan muhacirlerin iştirakiyle yapılan toplantıya "millet toplandı" der, sırf pratik işler için ayırdığımız ve hiç kimse tarafından asla seçilmeyen 38 kişide "meclis" (hem de "teşrii meclis") selâhiyeti görür ve, hiç bir seçime dahi ihtiyaç görmeden, kendisini "icra organı" (yâni hükûmet!) başkanı ilân eder.

b) Alman-Rus harbinin başlamasını müteakip, Alman hariciyesi ile muhacerette bulunan Kafkasyalı devlet adamları arasında bir çok müzakereler vukubulmuştu. Kafkasyalı devlet adamları Kafkasya istiklâlinin tanınmasını Almanlarla teşriki mesainin ilk şartı ola-

rak ortaya attıklarından, bu müzakereler bir müddet sonra kesilmiş ve **bu andan itibaren harbin sonuna kadar Kafkasyayı alâkadar eden bütün siyasi işler Almanyada Ostministerium** (işgal edilen şark bölgeleri nezareti) tarafından idare olunmuştur.

Fethalibeyli-Dudanginski, "Alman hükûmeti karşısına" koymak iddiasında bulunduğunu "meseleler" den bahsederken bu "hükûmet" in Ostministerium'dan ibaret olduğunu gizlemeğe çalışıyorsa da gizliyemiyor.

(Sahife 25 de) general Berger'e verilen bir "memorandumdan" bahsediyor. General Berger Himmler'in muavinlerinden ve onun "istiklâl" vebeynelmîl mahiyette siyaset işleriyle ne dereceye kadar meşgul olabileceğini okuyucular takdir ederler. (Kaldiki bu "memorandum" in metni de tamamen sahte ve uydurmadır).

c) Mayor Dudanginski (yâni Fethalibeyli) Berline ilk defa, Rahim Babazade'nin teşebbüs ve tavsiyesiyle getirilmişti. Almanlar en fazla legyonerlere ehemmiyet verdikleri için **şeklen** işin başında bir legyonerin bulunmasını istiyorlardı. Ortada en büyük rütbeli Azerbaycan legyoneri olarak 3 mayor (Binbaşı) vardı. Daima cepheleri ve esir kamplarını dolaşan Rahim Babazade bu üç binbaşidan en iyisinin mayor Dudanginski olduğunu söylüyor ve onu hem Almanlara, hem de bizlere tavsiye ediyordu.

Fethalibeyli-Dudanginski Berline geldi, görüştük. Bıraktığı ilk tesir fena değildi. Henüz "führer" lik hastalığına tutulmamış mütevazî bir gençti. Aptal değildi. Azerbaycanda değil, bilhassa Rusya'da, Ruslar arasında yaşadığı için Türkçesi kütü ama, Kafkasya işleriyle alâkadar olan Almanların ekserisi rusça bildikleri için bu eksikliğine fazla ehemmiyet verilmedi.

Bize en fazla endişe veren cihet onu Azerbaycandan tanıyan bir tek Azerbaycanlı legyoner bulamamamız ve böylelikle mazisi hakkında malûmat alamamızdı. Fakat Azerbaycan legyonerleri arasında pek de hainler çıkmadığını bildiğimiz için bu cihet üzerinde de fazla

durmadık ve onun legyonerleri temsilen is başına getirilmesine itiraz etmediğimizi, Ostministerium'a bildirdik.

d) Bundan sonra Almanlar, işlere az çok çeki düzen vermek için, üç kişilik bir Verbindungsstab'ı, (İrtibat kurmayını) Azerbaycan işlerinde „selâhiyet“ ve ihtisası haiz bir organ olarak tanıdılar. Bu Verbindungsstab'a mayor Dudanginski (Alman ordusundaki lejyonerler tarafından), Abbas Atamalıoğlu (SS birliklerindeki lejyonerler tarafından) ve ben (Ostministerium'daki Azerbaycan idareleri: radyo, propaganda, neşriyatta çalışan Azerbaycanlılar tarafından) dahil olduk.

Ostministerium tarafından kurulan bu Verbindungsstab **harbin sonuna kadar** Almanların tanıdığı yegâne Azerbaycan mümessiliği olarak kaldı.

Şimdi Fethalibeyli-Dudanginski, yazılarında, bir çok isimler ortaya atıyorsa, komitelerden, „meclis“lerden bahsediyorsa, bunu sırf (irtibat kurmayı) âzâlığıyla alâkası olmayan bir „rehber“ mahiyetini iktisap etmek için yapıyor. Fakat hakikat şudur ki, Fethalibeyli-Dudanginski Verbindungsstab âzasından ve legyonerlerin tayin edilmiş „şekli“ başkanından başka bir şey değildi ve Ostministerium'in haberi ve rızası olmadan en küçük siyasi faaliyette dahi bulunamazdı. O kadar ki, legyonları ziyarete gittiği zaman bile bunu evvel-den Ostministerium'a bildirmek **mecburiyetindeydi**.

e) Fethalibeyli, yazılarındaki bir çok isimler arasında, meselâ kendisini Berlinde getirterek „rehber“liğine âmil olan ve gece gündüz esir kamplarını dolaşarak vatandaşlarına yardım eden ve ilk gönüllü birliklerinin kurulmasında büyük hizmetlerde bulunan Rahim Babazadeyi hatırlamak istemiyorsa; kendisine Berlinde Türk dili, Türkçülük ve milliyetçilik dersi vermiş olan insanları nankörce inkâr ediyorsa; Berlinde çıkan „Azerbaycan“ gazetesinin benim tarafından tesis edildiğini ve çıkarıldığını ve sırf „osmanlıca“ yazdığını ve Türk alfabesi kullandığını için bilâhare Mecit Musazadeye devredildiğini; „Milli Birlik“ mecmuasının yine aynı „osmanlıca“

dili ve Türk alfabesiyle benim ve Celil Iskender'in teşebbüsüyle çıktığını mes-kût geçiyorsa, bunun sebebi bütün bu insanların, ondan, hiyaneti dolayısıyla, yüz çevirmiş olmalarındandır.

Hakikat şudur ki, Fethalibeyli-Dudanginski Berlindeki Verbindungsstab'dan ve hattâ „başkanlık“ selâhiyetini aldığını iddia ettiği „meclis“den; bugün hâlâ kendisiyle beraber yürüyen 5 kişinin ismini dahi **veremez**. Bugün „meclis“ âzası olarak göstermek istediği Şeyhulislâm veya İsmail Ekber o „meclis“in yüzünü dahi görmemişlerdir.

3- Fethalibeyli-Dudanginski benim Bay Mehmet Emin Resulzade ve Müsavatçılarla başlayan yeni ve dostane münasebatımı bir entrika mevzuu yapmak ve bu münasebata bambaşka bir mâna vermek istediği için, bu mevzuuya son defa olarak temas ediyorum.

Bunu Fethalibeyliye değil, daha ziyade beni yakinen tanıyan arkadaşlarıma izahat vermek üzere yapıyorum:

Benim vaktiyle Bay Mehmet Emin Resulzade ve Müsavatçılara karşı aldığım vaziyet hiç kimsenin meçhulü değildir ve bunu hiç bir zaman inkâr etmedim. Fakat kürreiarz üzerinde dürüst hiç bir insan, benim bu vatandaşların şahısları aleyhine veya vatanperverlik ve milliyetçiliklerinden şüphe edilecek bir tek kelimenin bile ağızından çıktığına dair bir tek misal gösteremez. Ben neşriyat hayatına dün atılmadım. Muhacir matbuatında çıkan mahdut miktarda yazımdan başka Türk matbuatında yüzlerce değil, imzalı imzasız binlerce yazım çıkmıştır. Fikir münakaşalarında işi şahsiyete döktüğüm henüz vaki değildir. (Bu defaki muhatablarımı kalpazanlık ve sahtekârlıkla itham ediyorsam, kalpazan ve sahtekâr oldukları içindir ve bunu da ispat ediyorum.)

Ben vaktiyle Müsavatçıların ve Bay Mehmet Emin Resulzadenin muhaceretdeki taktiklerini doğru bulmadığım için onlarla uyuşamıyordum. Yoksa şahsî mülâhazalar dolayısıyla değil. Kendileriyle şiddetli kalem münakaşalarına giriştiğim ve hattâ taktikleri aleyhine söz söylediğim zamanlar bile vatanper-

verliklerini ve milli dâvada muhkem durduklarını asla inkâr etmediğini de bir çok kimseler benden duymuşlardır.

Bugün onlara dostane el uzattımsa bundan kızaracak küçüklükte bir insan değilim. Zira Avrupa kütüphanelerini dolaşıp Azerbaycana ait her eserin muhacerette yalnız onlardan çıktığını gözlerimle gördükten; başkalarının ancak fırsat zuhur ettikçe veya işlerine geldikçe milli faaliyetle meşgul oldukları halde, onların disiplinli, mütesanit, devamlı ve faal bir surette kendilerini tamamilen bu işe verdiklerini müşahade ettikten; bol bol para vaadeden Wiesbaden toplantısına ilk defa olarak kendileri davet edildikleri halde, Ruslarla bu vaziyet ve serâit dahilinde bir masaya oturamayacaklarını alâkadarlara bildirdiklerini yakinen bildikten; milli yolda sapasağlam durduklarını bir defa daha kanaat getirerek, kendileriyle teşriki mesaf etmek için, partilerine girmeğe hiç kimseyi asla icbar etmediklerini de gördükten; ve nihayet, milli dâva meydanının maceraperestlere ve siyaset kalpazanlarına boş bırakılmamasını temin için, milli tesanüdün zaruri olduğuna bütün mevcudiyetimle inandıktan sonra, elbetteki münferiden hareket eden, kahvelerde siyasi dedikodularla vakit geçiren milli işlere ancak zaman zaman sokulan kimselerle değil, programları, hattı hareketleri sarf olan ve üstelik milli yoldaki pozisyonları uzun tecrübelerle smanın bu grupla teşriki mesaf edeceğim aşikâr ve bedihidir.

Muhacerette kendilerine iddialı ve şatafatlı sıfatlar takarak her memlekette, her şehirde ve her kasabada parti üstüne parti, komite üstüne komite, dernek üstüne dernek kuran ve bu suretle muhaceretin birleşmesine mani olan kimselere değil de, milli birlik namına hüsnüniyet adımı atan insanlara kafa tutulması ise, ancak Azerbaycan muhaceretinde rastlanan ve hayretle seyredilmesi lâzım gelen acayip bir temâşadır.

4- Şimdi, bütün bu hezeyan, tahrif, palavra ve martavallardan sonra gelelim sahtekârlık ve kalpazanlıklara:

a) Fethalibeyli-Dudanginski "Azerbaycan Milletine" hesap vermek üzere yaz-

dığı bir makalede (sayfa 15 de) benim, Viktorya pansiyonunda yapılan bir toplantıda, Bay Mehmet Emin Resulzade ile Müsavat aleyhine gûya söylediğim sözler hakkında bir sürü hezeyan uydurmuştur.

Bu makaleyi, bundan bir müddet evvel, henüz benimle kalem münakaşasına girmeden, "Svobodny Kavkaz" adındaki Rus paçavrasına aynıyle vermiş olan Fethalibeyli-Dudanginski'nin yazısında bu cümleler yoktu ve bu defa bunu ilâveye "ihtiyac" göstermesi, sıkılan milli saflarda aklı sıra entrika yaratabileceğini düşünecek kadar budala olmasındandır.

Bereket versin ki o toplantıda halen sağ olan bir çok Azerbaycanlı ve bunlar meyanında Abbas Atamalıoğlu, Mehmet Muharremoğlu, Rahim Babazade, Eşref Odkan, Kılıç Alpauti, (yanılmıyorsam Celil Iskender, doçent Cebbar) ve şimdi isimlerini hatırlamadığım bir çok kimseler vardı. Bu toplantıda söz söylemek şöyle dursun, ağzımı bile açmadığımı ve mühim bir iş dolayısıyla, daha toplantının başlamasından kısa bir müddet sonra oradan çıkup gittiğimi elbetteki bunlar hatırlar ve her halde Fethalibeyli bu yalancı hezeyanını teyit edecek bir tek şahit dahi gösteremez.

"Azerbaycan" dergisine, Türk efkârı umumiyesinin ve Türkiye'deki Kafkasyalı muhacirlerin gözlerini boyamak maksadiyle ilâve olunan riya dolu Türkçe kısmında (sayfa 3 de), "Hür dünyaya müracaatımız" başlıklı bir yazı var.

1951 yılı Mart ayının 17 sinde, Münchende, Sovyet mahkûmı Türk ve Müslüman illerinin temsilcileriyle birlikte yapılan bir toplantıda kabul olunan bu karar suretini, bu kalpazan dergi, "28 Aralık 1951 günü" gûya tertip olunan tamamilen hayalî bir toplantıya maletmektedir.

Bu yazı tamamilen benim tercümem olduğu gibi, Fethalibeylinin el yazısıyla yazılan orijinalinin bir kısmı da bende aynen mahfuzdur.

İşte size bir kalpazanlık daha.

c) "Azerbaycan" dergisinin Ruslara yaranmak için kaleme alınan Rusça

kısımında (sahife 42 de) C. Hacıbeyli ve I. Akber imzalarını taşıyan bir makale daha var. Sokak kopuklarının yabancı ve iğrenç stiliyle yazılan bu yazıyı C. Hacıbeyli gibi - siyasette hata yapsa da - terbiyesi yerinde olan bir insanın yazdığını hiç de zannetmiyorum ve bunun daha ziyade Fethalibeyli-Dudanginski kopuğunun karaladığını düşünüyorum. (Bu makale sahiplerini de kalpazanlıkla itham ettiğim için C. Hacıbeyli temizlemek istiyorsa artık "yazı kurulu" ile hesabını görür. Bu beni alâkadar etmez).

Bu makale benim „Mecburi bir izah“ başlıklı yazımda kendimi legiyonerlerin „sevgili rehberi“, Bay M. E. Resulzade'yi de „değişmez ata“ olarak ortaya attığımı ileri sürmekte ve bu sıfatları benim kalemimden çıkmış gibi göstermektedir.

Mevzubahs yazımı okuyanlar benim Bay M. E. Resulzadeye ve kendime bu nevi sıfatları, imâ ile dahi olsa, vermediğini göreceklerdir.

İşte size bir kalpazanlık daha.

Yukarıdan beri sayup geldiğim bütün bu sahtekârlık ve kalpazanlıklar dolayısıyla ki ben, başta Fethalibeyli-Dudanginski olmak üzere, „Azerbaycan“ dergisi mes'ullerini siyaset ve yazı kalpazanlığı ile itham ediyorum.

Bu ağır itham karşısında her namuslu insanın yapacağı ilk iş bu ithamda bulunan bir kimseyi mahkemeye vererek namusunu temizlemektir.

Fakat Fethalibeyli bunu yapmak cesaretini gösteremeyecektir. Zira fili kalpazanlıkla „iktifa“ edüp, bir de mahkemece müseccel bir kalpazan mesabesine düşmekten elbette korkacaktır.

Fethalibeyli ile arkadaşlarının, benim yukarıda kendilerine Wiesbaden hakkında sorduğum açık ve sarîh suallere, etraflarında hiç kimse bulunmadığı hususundaki iddialarına ve kendilerini kalpazanlıkla itham ettiğim noktalara, dolambaçsız ve sarîh cevaplar vermeyeceklerine ve işi şahsiyete ve demagojiye dökeceklerine de Azerbaycan muhaceretinin efkârı umumiyesi şahit olacaktır.

Yalnız kendilerine peşinen haber veriyim ki, mahkeme karşısında namuslarını temilemedikçe, kendileriyle artık hiç bir kalem münakaşasına girecek değilim. Zira ben kalem münakaşalarına namuslu ve dürüst insanlarla girerim. Namussuz kalpazanlarla değil.

Hayatımda ilk defa olarak, bu defaki muhatablarımla şeref ve haysiyetleriyle mütenasib, âdi bir kalem münakaşasına girdiğim için, Azerbaycan muhaceretinden özür dilerken, millî faaliyet meydanını maccracı kalpazanlara boş bırakan âmiller üzerinde de biraz düşünülmesini rica ederim.

NOT — Bay Azîz Alpaula:

„Azerbaycan Millet Partisi“ namına dergimize hitaben gönderdiğiniz rusça pusulayı „Azerbaycan“ dergisinde okudum.

Naçiz şahsıma cevap vermek için „Azerbaycan Millet Partisi“ nin „Merkez komitesi“ nin „dış memlekeler bürosu“nu seferber etmekle beni cidden iltifata boğdunuz ve mahcup ettiniz.

Mamafî bu suretle sizin de bir parti sahibi olduğunuzu duymuş bulundum. (Mübârek olsun).

Hele bu partinin âzalık ve başkanlığını, „Merkez komitesi“ ve „dış memlekeler bürosu“nu nehsinizde cemetmek suretiyle, partiniz dahilinde güzel bir disiplin ve „yekparelik“ yarattığınızı duyunca ziyadesiyle memnun oldum. Böylelikle partiniz, dahili buhranlardan ve - tabir burada caizse - „dağılmaktan“ tamamen masundur. (Tanrı muvaffakiyet bahşetsin).

Mülâhazalarınıza gelince:

Herkesin ve her partinin fena, yalnız sizin şahsınızın ve yalnız sizin partinizin iyi olduğunu - sizi memnun etmek için - kabul edeyim.

Yalnız siz de, lütfen şunu kabul edin ki, merhum babamın Bay M. E. Resulzade hakkındaki samimi kanaatlerini ben sizden daha iyi bilirim.

Selâmlarımla
F. D.